

ΕΘΝΙΚΟ & ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ΣΧΟΛΗ ΝΟΜΙΚΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

«ΤΑ ΧΡΗΣΤΑ ΗΘΗ ΩΣ ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΑΡΧΗ»

ΜΑΘΗΜΑ: ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΔΡΕΑΣ

ΦΟΙΤΗΤΗΣ : ΑΒΑΡΚΙΩΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΗΤΡΩΟΥ: 1340199900013

ΑΘΗΝΑ 2004

Περιεχόμενα

1) Έννοια της ηθικής ως πηγής δικαίου και οι διαφορές της από το δίκαιο	4
2) Κοινωνική Ηθική	5
3) Ιστορική αναδρομή της έννοιας των χρηστών ηθών και ο ορισμός τους στη σημερινή έννομη τάξη.....	5
4) Η συνταγματική αποτύπωσή τους.	8
4.1) Η διαλεκτική ως προς την έκταση των περιορισμών τους.	8
4.2) Τα όριά τους.....	10
4.3) Το άρθρο 5 παρ. 1 Σ.....	11
4.4) Το άρθρο 13 παρ. 2 Σ.....	13
5) Τα χρηστά ήθη στο Αστικό δίκαιο	15
5.1) Α Κ 33	15
5.2) Α Κ 178	16
5.3) Α Κ 179	18
5.4) Α Κ 281	19
5.5) Α Κ 919	21
5.6) Εισ. Ν. Α Κ 16	22
6) Χρηστά ήθη και ποινικό δίκαιο : Π. Κ 308.....	23
7) Χρηστά ήθη και Πολιτική και διοικητική δικονομία : Κ. Πολ. Δ. 116 και Κ Δ Δ 42.24	
8) Συμπέρασμα.....	24
9) Κατάλογος και περίληψη δικαστικών αποφάσεων.....	25
Βιβλιογραφία.....	39

Contents

1) The meaning of ethics as a source of law and the differences from justice.....	3
2) Social ethics.....	4
3) Historical retrospection of the meaning of decent morals and their definition in today's law and order.....	5
4) Their constitutional impression.....	5
4.1) <i>The dialectics for the extent of their limitations.....</i>	<i>8</i>
4.2) <i>Their limits.....</i>	<i>10</i>
4.3) <i>The article 5.1(constitution).....</i>	<i>11</i>
4.4) <i>The article 13.2(constitution).....</i>	<i>13</i>
5) The decent morals in civil law.....	15
5.1) <i>Civil code 33.....</i>	<i>15</i>
5.2) <i>Civil code 178.....</i>	<i>16</i>
5.3) <i>Civil code 179.....</i>	<i>18</i>
5.4) <i>Civil code 281.....</i>	<i>19</i>
5.5) <i>Civil code 919.....</i>	<i>21</i>
5.6) <i>Introductory civil code 116.....</i>	<i>22</i>
6) Decent morals and criminal right:criminal code 308.....	23
7) Decent morals and civil and administrative procedure:civil procedure code 116,administrative procedure code 42.....	24
8) Conclusion.....	24
9) A catalog and an abstract of juridical decisions.....	25
10) Bibliography.....	40

1) Έννοια της ηθικής ως πηγής δικαίου και οι διαφορές της από το δίκαιο

Ηθική είναι οι αντιλήψεις που αποδέχεται μια κοινωνία σε ορισμένο χρόνο για το καλό και το κακό. Οι κανόνες ηθικής συμπεριφοράς απορρέουν απ' αυτές. Εδώ, το δίκαιο και η ηθική ταυτίζονται, καθώς αναφέρονται στη βούληση του ατόμου μέσω κανόνων¹. Η αναφορά αυτή συμπίπτει με θεμελιώδη δικαιώματα που συμπίπτουν με κανόνες δικαίου (ζωή, τιμή).

Η ηθική διαφοροποιείται από το δίκαιο στα εξής χαρακτηριστικά του:

α) Είναι αυτόνομη ,δηλαδή συνειδητά ο άνθρωπος συμμορφώνεται σ' αυτή με ελεύθερη απόφαση. Ενώ, οι κανόνες δικαίου είναι ετερόνομοι, δηλαδή τους θέτει η πολιτεία, β) Απευθύνεται στον εσωτερικό κόσμο του ανθρώπου, ενώ οι κανόνες δικαίου ρυθμίζουν την εξωτερική συμπεριφορά². Θέτει ως στόχο της την εσωτερική ηρεμία του ανθρώπου, ενώ οι κανόνες δικαίου την ρύθμιση του κοινωνικού βίου του και την κοινωνική ηρεμία³, γ) η ηθική γεννά υποχρεώσεις, ενώ το δίκαιο και δικαιώματα, δ) η ηθική ενδιαφέρεται για τα κίνητρα του ατόμου και όχι μόνο για την εξωτερική συμπεριφορά , ε) η ηθική δεν εκβάλλεται , όμως γεννά τύψεις. Οι κανόνες δικαίου, όμως, όταν παραβιάζονται, οδηγούν σε υλικές κυρώσεις, οι οποίες γίνονται αντιληπτές από όλους καθώς επιβάλλονται από το κράτος.

¹ Απ.Γεωργιάδης, «Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου», 2^η έκδοση Αν.Ν.Σάκκουλα, 1997, σελ.4

² Π.Αγαλλοπούλου, «Βασικές έννοιες αστικού δικαίου», Σάκκουλας Αθήνα-Κομοτηνή, 2003, σελ.4

³ Απ.Γεωργιάδης,όπ.π, σελ.4

2) Κοινωνική Ηθική

Η κοινωνική ηθική συνοψίζει τις αντιλήψεις για το καλό και το κακό, σε ένα κοινωνικό σύνολο. Παλαιότερα εμφανίζονταν ως θρησκευτικές επιταγές, δηλαδή επιταγή για το αγαθό ως αρεστό στο Θεό και για το κακό ως αποδοκιμαζόμενο απ' αυτόν.

Βέβαια, το αγαθό και το κακό είναι σχετικά, καθώς είναι άμεσα συνυφασμένα με την κοινωνική αντίληψη σε συγκεκριμένες χρονικές στιγμές. Έτσι, εξηγείται και η απόκλιση, όσον αφορά το ηθικά αποδεκτό των πράξεων είναι μια ηθική κρίση, η οποία χαρακτηρίζει το δρών υποκείμενο ως ενάρετο ή ηθικά αποδοκιμαστέο. Η ηθική αυτή μομφή μειώνει τον παραβάτη προσωπικά και ως προς αυτό η κοινωνική ηθική υπηρετεί την ομαλότητα της κοινωνικής συμβίωσης⁴. Πολλές φορές, μάλιστα, και η ηθική επιταγή μπορεί να αποκτήσει τόση καθολικότητα για το κοινωνικό σύνολο, ώστε να αποκτά το στοιχείο του εξαναγκασμού.

3) Ιστορική αναδρομή της έννοιας των χρηστών ηθών και ο ορισμός τους στη σημερινή έννομη τάξη.

Τα χρηστά ήθη είναι μια αόριστη νομική έννοια, η οποία περιλαμβάνεται σε πολλά κείμενα, όπως το Σύνταγμα, ο Α.Κ, ο Π.Κ, καθώς και οι Κώδικες Πολιτικής και Διοικητικής Δικονομίας. Επίσης, περιλαμβάνεται σε πολλές συμβάσεις, περιορίζοντας την ιδιωτική εξουσία, δηλαδή με μεγάλη σημασία για τις καθημερινές συναλλαγές.

⁴ Π.Κ.Σούρλας, «Justi atque injusti scientia. Μία εισαγωγή στην επιστήμη του δικαίου», Εκδόσεις Α.Ν.Σάκκουλα, 1995, σελ.34-35

Όλες οι νομοθεσίες αναφέρουν ότι η αντίθεση προς τα χρηστά ήθη επιφέρει ακυρότητα των δικαιопραξιών. Η έννοια τους αντικατοπτρίζει την θεωρητική χρηστοθήθεια του δικαστή⁵. Βέβαια, η ερμηνεία και η εφαρμογή του δικαίου δεν συμπίπτει πάντοτε στο αν μια δικαιопραξία αντιτίθεται ή όχι στα χρηστά ήθη. Και αυτό, βέβαια συμβαίνει διότι οι αντιλήψεις περί ηθικής διαφέρουν ανάμεσα στα άτομα, καθώς είναι υποκειμενικές. Κατά συνέπεια, ο δικαστής θα πρέπει να προσδιορίζει την έννοια της ηθικής, βάσει κάποιων αντικειμενικών κριτηρίων.

Στις μεγάλες κωδικοποιήσεις του 19^{ου} αιώνα είναι σαφές ότι τα χρηστά ήθη προσδιορίζονται από την κοινή γνώμη και όχι από φιλοσοφικά ή θρησκευτικά ιδεώδη⁶. Στο ρωμαϊκό δίκαιο προσδιορίζει την έννοια των χρηστών ηθών (boni mores), κάτω από το πρίσμα ιστορικών και κοινωνικών γεγονότων και επηρεασμένο από την Ανατολή, κυρίως την Ελλάδα, αλλά και από το Δημόσιο και ιδιωτικό βίο. Τα χρηστά ήθη είναι, λοιπόν, αρχές συμπεριφοράς των πολιτών, που επιβάλλονται σε ιδιωτική και δημόσια ζωή, σε πολίτες και στρατιώτες. Συμπυκνώνονται στην άσκηση των στρατιωτικών καθηκόντων, στο σεβασμό της δημόσιας αρχής, στην ύπαρξη τέκνων και στην ορθή ανατροφή τους, στο σεβασμό των Θεών, της πατρίδας, των γονέων, του πλησίον, στη τήρηση του λόγου (fides) και στην ύπαρξη αιδούς (Putoi et pudicia). Ο άρχοντας πρέπει να μην καταχράται την εξουσία του και να είναι αδιάφθορος⁷. Και η καλή πίστη, εδώ, συγκαταλέγεται στα χρηστά ήθη.

Οι σύγχρονοι, τώρα, θεωρητικοί στην Ευρώπη, μιλούν για κανόνες ηθικής εδραιωμένους στη συνείδηση του λαού, δηλαδή στο μέσο συνετό

⁵ Λιβιεράτος, «Περί της ακύρωσης των συμβάσεων λόγω συνδρομής των προϋποθέσεων των προβλεπόμενων υπό των άρθρων 178 και 179ΑΚ», ΝοΒ 15/σελ.388

⁶ Αν.Τούσης, «Η έννοια των χρηστών ηθών», ΕΕΝ 23/σελ.227

⁷ του ιδίου, σελ.228

άνθρωπο. Πηγή τους είναι η κρατούσα κοινωνική ηθική. Άρα τα χρηστά ήθη αποτελούνται από δύο στοιχεία, το ηθικό (δηλαδή το περιεχόμενό τους) και το κοινωνιολογικό (δηλαδή την προέλευσή τους)⁸. Στη Γαλλική θεωρία, η ηθική είναι συνισταμένη των ατομικών αντιλήψεων που υπέρκειται αυτών και επιβάλλεται στα άτομα. Στην Ελλάδα, στο Α.Κ 33, χρηστά ήθη είναι οι θεμελιώδεις ηθικές, πνευματικές, πολιτειακές και οικονομικές αντιλήψεις στις οποίες στηρίζεται η κοινωνία μας⁹.

Κατά συνέπεια, ο δικαστής σε διαφορές που αφορούν την ακύρωση δικαιοπραξίας λόγω αντίθεσης προς τα χρηστά ήθη, πρέπει να ακολουθήσει ιδέες που εναρμονίζονται με το κοινωνικό αίσθημα και όχι στις δικές του υποχρεωτικές αντιλήψεις, τις οποίες θα βρει, αφού εξετάσει τα ήθη και τις συνήθειες του λαού¹⁰, διαφυλάττοντας, έτσι την κοινωνική ηθική έναντι των δικαιοπρακτούντων¹¹. Το έργο εδώ, του δικαστή είναι δικαιοδοτικό και νομοθετικό, αφού πρώτα θέτει ένα κανόνα δικαίου και μετά τον εφαρμόζει, περιπτωσιολογικά¹². Νομοθετεί καθώς δημιουργεί ένα κανόνα που μας υποδεικνύει τι πρεσβεύουν τα χρηστά ήθη, υπάγοντας τα πραγματικά περιστατικά της συγκεκριμένης περίπτωσης σ' αυτόν. Υπάρχει όμως και αντίθετη άποψη η οποία λέει ότι ο δικαστής θα πρέπει να υποδεικνύει και αποδοκιμάζει αυτό που παρ' ότι είναι κοινωνικά αποδεκτό, ωστόσο είναι επίσημο και βλαπτικό¹³.

⁸ Γεωργιάδης – Σταθόπουλος, «Ερμηνεία Αστικού Κώδικα Ι.Γενικές Αρχές», Π.Σάκκουλα, Αθήνα, 1978, σελ.274

⁹ των ιδίων, σελ.724, Βρέλλης, «Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο», Β' Έκδοση. Αν.Ν.Σάκκουλα, 2001, σελ.120 υποσ/ση 2, Κονιδάρης, «Εγχειρίδιο Εκκλησιαστικού Δικαίου», Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, 2000, σελ.57

¹⁰ Λιβιεράτος, όπ.π.,σελ.388

¹¹ Κωστάρας, «Έννοια και εφαρμογή του άρθρου 178ΑΚ», ΕΕΝ 27/σελ.840

¹² Γεωργιάδης-Σταθόπουλος, όπ.π., σελ.725

¹³ Λιβιεράτος, όπ.π.,σελ.388

4) Η συνταγματική αποτύπωσή τους.

4.1) Η διαλεκτική ως προς την έκταση των περιορισμών τους.

Τα χρηστά ήθη ως γενικός περιορισμός υπάρχουν στα άρθρα 5 παρ. 1 και 13 παρ. 2. Το ζήτημα του περιορισμού τίθεται κυρίως, για τα ατομικά δικαιώματα. Η κατοχύρωση των πολιτικών και κοινωνικών δικαιωμάτων εξαρτάται απ' την φύση τους. Τα πολιτικά δικαιώματα προσδιορίζονται στα 51 παρ.3 και 55 παρ. 1 Σ, όσον αφορά στα κοινωνικά προστατεύονται στο Σύνταγμα από διατάξεις που τα προστατεύουν, καθιερώνοντας τις παροχές προς τα άτομα, εκ μέρους του νομοθέτη, το είδος και την έκταση των οποίων καθορίζει αυτός ανάλογα με τα οικονομικά του κράτους¹⁴.

Το Σύνταγμα καθιερώνει γενικούς περιορισμούς των δικαιωμάτων. Το γενικό περιεχόμενο των συνταγματικών δικαιωμάτων οριοθετείται με καθορισμό διατάξεων δικαίου. Η οριοθέτηση είναι γενική και ειδική. Η ειδική οριοθέτηση δεν δημιουργεί προβλήματα, καθώς το γενικό περιεχόμενο κάθε θεμελιώδους δικαιώματος καθορίζεται με ειδικές σαφείς διατάξεις. Στη γενική οριοθέτηση όμως υπάρχουν προβλήματα, διότι πολλές φορές στηρίζεται σε αόριστες νομικές έννοιες. Γενικές οριοθετήσεις υπάρχουν στα 5 και 25 Σ. και είναι και τα δικαιώματα των άλλων, β) το Σύνταγμα, γ) τα χρηστά ήθη, δ) η απαγόρευση καταχρηστικής άσκησης, ε) η κοινωνική οριοθέτηση. Προκύπτει λοιπόν, ένα ζήτημα για το αν οι γενικές αυτές οριοθετήσεις εφαρμόζονται σε όλα τα δικαιώματα, δηλαδή μόνο στις επικουρικές ρήτρες των 5 και 25 Σ ή και στα επί μέρους δικαιώματα.

Μια άποψη λέει, ότι οι γενικές οριοθετήσεις αφορούν τα λεγόμενα «ανεπιφύλακτα δικαιώματα» και τα «περιορισμένα», ακόμη και αν δεν

¹⁴ Ραΐκος, «Συνταγματικό Δίκαιο, Θεμελιώδη Δικαιώματα», Τόμος 2^{ος}, 2^η έκδοση, Αντ.Ν.Σάκκουλας, 2002, σελ.172

επαναλαμβάνονται στις διατάξεις¹⁵. Στην δεύτερη περίπτωση, οι γενικές οριοθετήσεις εφαρμόζονται, επιπλέον, των προβλεπομένων ειδικών οριοθετήσεων. Άρα, στο 5 Σ π.χ η τριάδα των περιορισμών ισχύει και για όλα τα άλλα θεμελιώδη δικαιώματα. Έτσι, με την άποψη αυτή φτάνουμε σε μια «ηθικοποίηση του δικαίου», σχετικοποιώντας το περιεχόμενο των δικαιωμάτων, σύμφωνα με τα χρηστά ήθη.

Η αντίθετη άποψη δεν επιτρέπει διασταλτική ερμηνεία των περιορισμών των ατομικών δικαιωμάτων. Άρα έχουμε μια στενή ερμηνεία τους και εφαρμογή τους μόνο εκεί που ρητά αναφέρονται και βέβαια ούτε η αναλογία επιτρέπεται, δηλαδή μια εφαρμογή ενός περιορισμού ενός δικαιώματος αναλογικά και σε ένα άλλο, χωρίς ρητή πρόβλεψη. Σε περίπτωση, μάλιστα, αμφιβολίας για τον περιορισμό ενός δικαιώματος, υπάρχει τεκμήριο κατά του περιορισμού του ή κατά του μεγαλύτερου περιορισμού του¹⁶. Η άποψη αυτή έχει τη θεμελίωση της στο 5 παρ. 1 Σ. σε σχέση με τις εδικές ατομικές ελευθερίες, με την έννοια ότι αυτή η διαταγή δεν καθιερώνει ένα υπέρ-δικαίωμα που ισχύει παράλληλα με κάθε ειδικό δικαίωμα, αλλά εφαρμόζεται μόνο όπου δεν κατοχυρώνονται ειδικά ατομικά δικαιώματα¹⁷. Μάλιστα, προς τεκμηρίωση αυτής της άποψης υπάρχει το επιχείρημα ότι αν ο νομοθέτης ήθελε να περιορίσει και τα επιμέρους δικαιώματα του άρθρου 5 παρ. 1Σ θα το έκανε, όπως το έκανε και στο άρθρο 13 παρ.2 Σ. Αυτό, μάλιστα, το δέχεται και το Γερμανικό Ακυρωτικό δικαστήριο, όπου όσον αφορά την ελευθερία της τέχνης στο άρθρο 5 παρ. 3

¹⁵ Ανδ. Δημητρόπουλος, «Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου», Θ' Έκδοση, Απρίλιος 2001, σελ.893, Ράϊκος, όπ.π., σελ. 177, όπου αναλύει την άποψη των Η.ν.Mangoldt-Fr.Klein περί της άμεσης εφαρμογής των περιορισμών της ελευθερίας της προσωπικότητας στις άλλες ατομικές ελευθερίες

¹⁶ Δαγτόγλου, «Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα», Τόμος Α', Εκδόσεις Σάκκουλα, 1991, σελ.150, Ράϊκος, όπ.π., σελ.174

¹⁷ Δαγτόγλου, όπ.π., σελ.151, Ράϊκος, όπ.π., σελ.178, Χρυσόγονος, «Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα», Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, σελ.79-80

εδ.α', ανεπιφύλακτα αποκλείει τον άμεσο ή ανάλογο τριπλό περιορισμό του 5 παρ. 1Σ για την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας.

4.2) Τα όριά τους

Το πρώτο όριο των χρηστών ηθών είναι ότι ο νομοθέτης δεν μπορεί περιορίζοντας να θίξει τον πυρήνα του δικαιώματος, δηλαδή να τον αίρει, εκτός και αν αυτό προβλέπεται συνταγματικά. Αν και το Σύνταγμα δεν κατοχυρώνει ρητά τη μη προσβολή του πυρήνα του δικαιώματος, ωστόσο η θεωρία και η νομολογία το δέχεται ως συνέπεια του άρθρου 2Σ., που καθιερώνει το σεβασμό και προστασία της αξίας του ανθρώπου ως γενικής καταστατικής αρχής και του άρθρου 25Σ, που κατοχυρώνει τον πυρήνα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, έναντι κάθε κρατικής προσβολής.

Δεύτερο όριο είναι ότι οι περιορισμοί αυτοί πρέπει να είναι αντικειμενικοί και απρόσωποι και να μην εισάγουν αθέμιτες διακρίσεις, άμεσες ή έμμεσες. Το Γερμανικό Σύνταγμα στο άρθρο 19 παρ. 1 εδ. Α ορίζει ότι ο νόμος που βάσει του συντάγματος περιορίζει ατομικό δικαίωμα πρέπει να είναι γενικός και να μην ισχύει μόνο για την συγκεκριμένη περίπτωση. Στο Ελληνικό Σύνταγμα δεν υπάρχει ανάλογη ρύθμιση. Ωστόσο, σε περίπτωση επιφύλαξης νόμου η διάκριση ανάμεσα σε θεμιτό περιορισμό και αθέμιτη παράβαση ταυτίζεται με τον γενικό ή ατομικό χαρακτήρα του περιορισμού¹⁸.

Τρίτο όριο στον περιορισμό δικαιώματος είναι η αρχή της αναλογικότητας, δηλαδή της καταλληλότητας, αναγκαιότητας και προτεραιότητας του μέτρου, όσον αφορά τον επιδιωκόμενο σκοπό. Δηλαδή ο περιορισμός θα πρέπει να είναι επαχθέστερος ως μέτρο ως προς το

¹⁸ Δαγτόγλου, όπ.π., σελ.175

επιδιωκόμενο αποτέλεσμα σε ένταση και έκταση, ούτε και δυσανάλογος ως προς τους λόγους πρόκλησής του¹⁹. Η αρχή της αναλογικότητας θεμελιώθηκε πρώτα στο Γερμανικό δίκαιο ενώ στο Ελληνικό δίκαιο υπάρχει στα άρθρα 5 παρ. 1 και 25 παρ. 1Σ.

4.3) Το άρθρο 5 παρ. 1 Σ.

Το άρθρο 5 παρ. 1 Σ. ορίζει ότι «καθένας έχει δικαίωμα να αναπτύσσει ελεύθερα την προσωπικότητά του και να συμμετέχει στην οικονομική, κοινωνική και πολιτική ζωή της χώρας, εφ' όσον δεν προσβάλλει τα δικαιώματα άλλων και δεν παραβιάζει το Σύνταγμα και τα χρηστά ήθη» κατοχυρώνοντας την γενικότερη ελευθερία του ανθρώπου και ανάπτυξη της προσωπικότητάς του, πραγματώνοντας δηλαδή αυτό του άρθρου 2 παρ. 1 ονομάζει ανθρώπινη αξία²⁰. Το άρθρο 5 κατοχυρώνει το δικαίωμα αυτοδιάθεσης του ανθρώπου, το οποίο είναι μητρικό δικαίωμα, απ' όπου πηγάζουν όλες οι επιμέρους ελευθερίες.

Το άρθρο αυτό είναι καινοτομία του Συντάγματος του 1975 και μοιάζει με το άρθρο 2 παρ. 1 του Γερμανικού θεμελιώδους νόμου του 1949. Το άρθρο 5 συνιστά ένα γνήσιο δικαίωμα που συμπληρώνει την προστασία της προσωπικότητας του ατόμου και όχι μια γενική αρχή κατευθυντήρια για τον νομοθέτη και ένα ερμηνευτικό κανόνα για τη διοίκηση και τα δικαστήρια²¹. Ωστόσο για την προαγωγή της ομαδικής ανάπτυξης της προσωπικότητας όλων, ο συντακτικός νομοθέτης εισήγαγε το τρίπτυχο των περιορισμών, ώστε να μην καθίσταται παράνομη και καταχρηστική.

¹⁹ του ιδίου, σελ.177

²⁰ Σ.Μαθθίας, «Η ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας και οι περιορισμοί της στο ιδιωτικό δίκαιο», Ένωση Ελλήνων Συνταγματολόγων, σελ.114

²¹ Χρυσόγονος, όπ.π., σελ.154, Δαγτόγλου, όπ.π., τόμος β, σελ.1144-1145

Όσον αφορά τον περιορισμό του Συντάγματος, αυτός συνίσταται σε μια ανάπτυξη της προσωπικότητας που δεν προσκρούει σε διατάξεις του Συντάγματος.

Όσον αφορά στα δικαιώματα των άλλων ο περιορισμός αυτός συνίσταται στην εναρμόνιση των δικαιωμάτων όλων, μέσα σ' ένα σύνολο, ώστε αυτά να μην συγκρούονται. Ο περιορισμός αυτός υπάρχει ήδη στη Γαλλική διακήρυξη των δικαιωμάτων του Ανθρώπου του 1789, η οποία στο άρθρο 4 ορίζει ότι « η ελευθερία έγκειται στο να μπορεί κανείς να κάνει καθετί που δεν βλάπτει τον άλλον έτσι, ή άσκηση των φυσικών δικαιωμάτων κάθε ανθρώπου δεν έχει άλλα όρια από εκείνα που εξασφαλίζουν στα άλλα μέλη της κοινωνίας την απόλαυση αυτών των ίδιων δικαιωμάτων». Αλλά και η Οικουμενική Διακήρυξη του 1948 και η Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου του 1950 έχουν ανάλογες διατάξεις.

Τέλος , όσον αφορά τον περιορισμό των χρηστών ηθών, η ρήτρα αυτή περιορίζει το γενικό δικαίωμα της ελεύθερης ενέργειας , χωρίς όμως να απαγορεύει ρητά μια ανήθικη συμπεριφορά . Δηλαδή, δίνει στον νομοθέτη την ευχέρεια να επιβάλλει περιορισμούς, προστατεύοντας τα χρηστά ήθη, χωρίς να περιορίζει ευθέως την ελευθερία του ατόμου. Αρχικά μάλιστα είχε χρησιμοποιηθεί ο όρος «ηθικός νόμος», αλλά αντικαταστάθηκε με τον όρο «χρηστά ήθη», επειδή είναι σαφέστερος²².

Η ανάπτυξη της προσωπικότητας δεν πρέπει να αντίκειται στις κρατούσες αντιλήψεις της κοινωνικής και συναλλακτικής ηθικής και να μην οδηγεί σε αντικοινωνικά αποτελέσματα²³. Το κρίσιμο κριτήριο πρέπει να είναι η κρατούσα κοινωνική ηθική. Είναι αναγκαίο λοιπόν, να διαπιστώνεται

²² Μάνεσης, «Συνταγματικά Δικαιώματα, Α' Ατομικές Ελευθερίες», Δ' έκδοση, Σάκκουλας Θεσ/κη, 1982, σελ.60, Παραράς, «Σύνταγμα 1975-Corpus I, αρ.1-50, Νομολογία ΣτΕ, Παρατηρήσεις κατ' άρθρο, Νομοθεσία», Εκδόσεις Αν.Ν.Σάκκουλα, 1985, σελ.145, Ράϊκος, όπ.π., σελ.406

²³ Χρυσόγονος, όπ.π., σελ.159

ο ηθικός κανόνας που ισχύει σε μια συγκεκριμένη χρονική στιγμή και αφορά μια συγκεκριμένη περίπτωση²⁴. Ωστόσο, είναι σαφές ότι η επίκληση της ρήτηρας των χρηστών ηθών δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί προσχηματικά, προκειμένου να επιβληθούν πρότυπα κοινωνικής συμπεριφοράς που θίγουν την προσωπικότητα του ατόμου. Οι συμπεριφορές των ανθρώπων δεν πρέπει να αξιολογούνται, όσο παραμένουν σε επίπεδο ιδιωτικής σφαίρας²⁵.

4.4) Το άρθρο 13 παρ. 2 Σ

Στο άρθρο 13 παρ. 2 Σ κατοχυρώνεται η ελευθερία της θρησκευτικής συνείδησης με τους όρους « 1. Η ελευθερία της θρησκευτικής συνείδησης είναι απαραβίαστη. Η απόλαυση των ατομικών και πολιτικών δικαιωμάτων δεν εξαρτάται απ' τις θρησκευτικές πεποιθήσεις καθενός». Τα ίδια αναφέρονται και στο άρθρο 18 της Οικουμενικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και στο άρθρο 9 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Η ελευθερία εδώ, συνίσταται στην ελευθερία επιλογής, διατήρησης, αλλαγής ή εγκατάλειψης θρησκείας της αθρησκείας ή αθεΐας χωρίς δυσμενείς συνέπειες²⁶. Εδώ, εμπεριέχεται και η δυνατότητα δήλωσης ή μη των θρησκευτικών πεποιθήσεων και η ελεύθερη εκπαίδευση και πληροφόρηση πάνω σ' αυτό το θέμα.

Η θρησκευτική ελευθερία κατοχυρώνεται στο Σύνταγμα ως αντικειμενικός κανόνας δικαίου και ως ατομικό δικαίωμα.

Η αντικειμενική μορφή εδώ, έχει την έννοια της ανεξιθρησκείας, ενώ ως ατομικό δικαίωμα δίνει τη νομική δυνατότητα στο άτομο να πιστεύει και να λατρεύει οποιοδήποτε δόγμα, δηλαδή περιλαμβάνει την ελευθερία

²⁴ Ράϊκος, ό.π., σελ.411

²⁵ Χρυσόγονος, ό.π., σελ.159-160

²⁶ Δαγτόγλου, ό.π., σελ.369

θρησκευτικής συνείδησης και λατρείας. Βέβαια, ως θρησκεία το Σύνταγμα εννοεί μια καλή ανώτερη δύναμη και όχι κακές όπως ο σατανισμός²⁷.

Τώρα, ως «γνωστή θρησκεία» στην παρ. 2 του άρθρου 13 είναι αυτή που έχει φανερά δόγματα και σκοπούς και τρόπους λατρείας. Άλλος ορισμός αναφέρει ότι γνωστή θρησκεία είναι αυτή που έχει φανερά δόγματα και λατρεία, που δεν αντιβαίνει στην έννομη τάξη, τη δημόσια τάξη, την κοινή ηθική, που δεν είναι μυστική ή αθέμιτη εταιρία²⁸. Κατά τεκμήριο, όλες οι θρησκείες θεωρούνται γνωστές, εκτός αν ο κρύφιος χαρακτήρας τους συμπεριλαμβάνεται στις αρχές της²⁹. Σύμφωνα με τον καταστατικό χάρτη όλες οι θρησκείες είναι ελεύθερες, καθώς και η λατρεία ατομική ή συλλογική ιδιωτική ή δημόσια, στάσιμη ή κινητή.

Στο εδ. α' της παρ. 2 του άρθρου 13 αναφέρεται ότι «τα σχετικά με την λατρεία κάθε γνωστής θρησκείας τελούνται ανεμπόδιστα, υπό την προστασία των νόμων». Ο νομοθέτης ανταποκρινόμενος στη συνταγματική επιταγή, θεσπίζει τον ποινικό κολασμό εγκλημάτων κατά της θρησκευτικής ειρήνης (άρθρ. 198-20 Π. Κ), της διακεκριμένης κλοπής πράγματος θρησκευτικής λατρείας από τόπο προορισμένο γι' αυτήν (άρθρ. 374 στ. α' Π.Κ), της αντιποιήσεως ασκήσεως υπηρεσίας λειτουργού της ορθόδοξης εκκλησίας ή άλλης γνωστής θρησκείας (αρ. 175 παρ. 2) και τις χωρίς δικαίωμα χρησιμοποιούσας της περιβολής ή άλλου διακριτικού σημείου θρησκευτικού λειτουργού (αρ. 176 Π.Κ). Μπορεί, επίσης, να υπάρξει αστική προστασία κατ' αρ. 914 και 1108 Α.Κ. Εδώ, λοιπόν, η πρόβλεψη του Συντάγματος για προστασία των νόμων που προστατεύουν την λατρεία, είναι μια επιταγή

²⁷ Αν. Δημητρόπουλος, όπ.π., σελ. 1011

²⁸ Σαρίπολος, «Σύστημα Συνταγματικού Δικαίου», Γ', Εκδόσεις Α.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1987, σελ. 346

²⁹ ΕφΑθ 1190/1987

προς τον νομοθέτη όχι μόνο για θέσπιση αλλά και για ερμηνεία των νόμων με τρόπο που να προστατεύουν τη λατρεία³⁰.

Το εδ. β' ορίζει ότι «η άσκηση της λατρείας δεν επιτρέπεται να προσβάλει τη δημόσια τάξη ή τα χρηστά ήθη». Έτσι, δεν προστατεύεται λατρεία, η οποία αντίκειται σ' αυτές τις δύο ρήτρες. Αυτή η διαταγή, αν και πολύ γενική και αόριστη, ωστόσο, προστατεύει από λειτουργούς και άτομα που εκμεταλλευόμενοι την πίστη και την θρησκεία προβαίνουν σε εκδηλώσεις που αντίκεινται στις αντιλήψεις του μέσου συνετού ανθρώπου. Ωστόσο, δεν θα πρέπει να ταυτίζουμε τα δόγματα της ορθόδοξης χριστιανικής θρησκείας με την ρήτρα των χρηστών ηθών, καθώς έτσι αποκλείουμε κάθε άλλη θρησκεία, εκτός απ' την επικρατούσα Ορθόδοξη³¹.

5) Τα χρηστά ήθη στο Αστικό δίκαιο

5.1) Α Κ 33

Το Α.Κ 33 ορίζει ότι «διάταγμα αλλοδαπού δικαίου δεν εφαρμόζεται εάν η εφαρμογή της προσκρούει στα χρηστά ήθη ή γενικά στη δημόσια τάξη» και εφαρμόζεται σε αλλοδαπό δίκαιο, σύμφωνα με τους κανόνες του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου. Οι κανόνες αυτοί πηγάζουν από το εσωτερικό δίκαιο, αλλά και από διεθνή σύμβαση ή διεθνές έθιμο ή γενικώς παραδεδεγμένη αρχή που αναγνωρίζεται από πολίτευμα κράτους³².

Το ζήτημα που τίθεται είναι όχι αν η εφαρμογή του αλλοδαπού κανόνα προσκρούει στην Ελλάδα στη δημόσια τάξη στη συγκεκριμένη περίπτωση³³.

³⁰ Δαγτόγλου, ό.π., σελ.383

³¹ Χρυσόγονος, ό.π., σελ.233

³² Κρίστις, «Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο», σελ.396-399

³³ Γεωργιάδης-Σταθόπουλος, ό.π., παρ.3

Τον έλεγχο αυτό τον κάνει αυτεπάγγελα ο δικαστής με αντικειμενικά κριτήρια. Τον έλεγχο των δικαστικών της ουσίας τον ασκεί ο Άρειος Πάγος. Ο αλλοδαπός κανόνας μπορεί να προσκρούει στην Ελληνική δημόσια τάξη και τα χρηστά ήθη, ακόμη και αν υπάρχει το Ελληνικό δίκαιο αντίστοιχης τοιαύτης. Βέβαια, το γεγονός ότι δεν αντίκειται σε Ελληνική διάταξη δεν σημαίνει ότι η εφαρμογή του δεν προσκρούει στην Ελληνική έννομη τάξη. Έτσι, σε περίπτωση αντίθεσης το αλλοδαπό δίκαιο δεν εφαρμόζεται και η σχέση είτε μένει αρρυθμιστη είτε ρυθμίζεται από άλλη διάταξη του ίδιου εφαρμοστέου δικαίου, είτε, αν αυτό δεν είναι δυνατό, από τη ημεδαπό δίκαιο.

5.2) ΑΚ 178

Στο άρθρο 178 ορίζεται ως προϋπόθεση εγκυρότητας της δικαιοπραξίας η μη αντίθεσή της προς τα χρηστά ήθη με σκοπό τον περιορισμό της ιδιωτικής βούλησης, η οποία καταρχήν είναι ελεύθερη (ΑΚ 361) σε ηθικά ανεκτά όρια. Η έννοια των χρηστών ηθών εδώ είναι νομικά αόριστη, ώστε να καλύπτει πολλές περιπτώσεις και πληρώνεται κάθε φορά απ' τον δικαστή με αντικειμενικά κριτήρια.

Τα χρηστά ήθη κρίνονται νομικά και υπόκεινται στον έλεγχο του Α.Π.³⁴, καθώς αποτελούν έμμεση δευτερογενή πηγή δικαίου. Ωστόσο, το ουσία βάσιμο εκφεύγει του αναιρετικού ελέγχου. Η διάταξη καλύπτει κάθε δικαιοπραξία υποσχετική ή εκποιητική, χαριστική ή επαχθή, περιουσιακού ή οικογενειακού δικαίου, μονομερή ή σύμβαση, διάταξη τελευταίας βουλήσεως, συμφωνία τροποποιητική της συμβάσεως, προσύμφωνο, δικαιοπραξία δημοσίου δικαίου³⁵. Πρότερα, ενδείκνυται η εφαρμογή των άρθρων 200 και 288 Α.Κ³⁶.

³⁴ ΑΠ 1/72

³⁵ Τούσης, ό.π., σελ.230

³⁶ Γεωργιάδης-Σταθόπουλος, ΕρμΑΚ, αρ.178, σελ.274

Η αντίθεση προς τα χρηστά ήθη πρέπει να συνάγεται από την ίδια την δικαιοπραξία και το περιεχόμενο της με το σύνολο των περιστατικών που συγκροτούν τη ρύθμιση³⁷. Αν τώρα το ανήθικο προκύπτει απ' το περιεχόμενο τότε δεν χρειάζεται περαιτέρω έρευνα περιστατικών, ενώ, αν απ' το σύνολο των περιστατικών σημαντικό ρόλο διαδραματίζει η γνώση ή η ανυπαίτια άγνοια του ανηθίκου.

Το ανήθικο ανάμεσα στα μέρη καθορίζεται απ' την γνώση του ή άγνοιά του εκ του ενός απ' αυτά, στην απέναντι σε τρίτον, απ' το σύνολο των δικαιοπρακτούντων. Στη σύμβαση το ανήθικο πρέπει να αφορά και τα δύο μέρη. Μπορεί να υπάρξει μερική ακυρότητα, αλλά χωρεί επικύρωση, αφού ούτε έτσι αναφέρεται η αντίθεση στα χρηστά ήθη³⁸. Τεραστίας σημασίας είναι ο χρόνος τέλεσης της δικαιοπραξίας, όσον αφορά το ανήθικο χαρακτήρα του.

Οποιοσδήποτε έχει έννομο συμφέρον, μπορεί να προβάλει την ακυρότητα της δικαιοπραξίας σε κάθε στάση της δίκης (άρ. 160 Κ. Πολ.Δ). Ο δικαστής το κάνει αυτό και αυτεπάγγελα³⁹. Και η αιτιώδης εκπονητική δικαιοπραξία σε αντίθεση με την αναιτιώδη συμπαρασύρεται σε ακυρότητα, λόγω του ανήθικου χαρακτήρα της.

Ανήθικες δικαιοπραξίες, που δεσμεύουν δηλαδή υπέρμετρα την ελευθερία του προσώπου⁴⁰, αναφέρονται ενδεικτικά. Είναι αυτές που δεσμεύουν το δικαίωμα επί της εαυτού σωματικής ακεραιότητας, υγείας, τιμής, ζωής, το δικαίωμα επί του ονόματος ή της προσωπικότητας, η υπόσχεση μεταβολής ή μη κατοικίας, οι απαγορεύσεις ασκήσεως

³⁷ ΑΠ 456/1972, ΑΠ 398/1975

³⁸ Βαθρακοκοίλης, «Αναλυτική ερμηνεία-νομολογία Αστικού Κώδικα», Α' Τόμος, Αθήνα 1989, σελ.266

³⁹ Κωστάρας, όπ.π., σελ.840, Μπαλής, «Γενικές Αρχές», παρ.64-65

⁴⁰ του ίδιου, σελ.840: υποστηρίζει ότι δικαιοπραξίες που δεσμεύουν ελεύθερα την ελευθερία του προσώπου ή δικαιοπραξίες αισχροκερδείς υπάγονται στη διάταξη του αρ.179 ως ειδικότερη έναντι του αρ.178

επαγγέλματος η ανταγωνισμού. Επίσης, σε μια άλλη κατηγορία ανήκουν η συμφωνία που περιορίζει την ελεύθερη συμμετοχή σε δημόσιο διαγωνισμό, η συμφωνία παραίτησης απ' την άσκηση αίτηση ακυρώσεως έναντι ανταλλάγματος, η συμφωνία συζύγων, ενόσω διαρκεί ο γάμος, για διευκόλυνση της λύσης του. Ακόμα ανήθικες δικαιοπραξίες θεωρούνται αυτές με ανήθικο περιεχόμενο, είτε σε βάρος τρίτου, είτε όλων όπως η δικαιοπραξία αμοιβής για την μη τέλεση ή καταμίνυση αξιόποινης πράξης, για κατάθεση αληθούς μαρτυρίας, για έκδοση ορθής απόφασης, η σύμβαση για δυσφήμιση τρίτου, για αθέτηση υποχρέωσης έναντι τρίτου και η συμφωνία μεταξύ επιχειρήσεων για αύξηση των τιμών. Στο άρθρο 178 δεν υπόκεινται όμως, οι δικαιοπραξίες για καταδολίευση δανειστών (Α.Κ 939-946), εκ δόλου και οι αναιτιώδεις.

5.3) Α Κ 179

Το άρθρο 179, εξεδικεύοντας το άρθρο 178, αναφέρεται σε δύο ανήθικες δικαιοπραξίες, σ' αυτήν που δεσμεύει υπέρμετρα την ελευθερία του προσώπου και την αισχροκερδή. Η αισχροκερδής έχει αυτοτέλεια, καθώς αν ισχύει το άρθρο 179 και οι προϋποθέσεις του δεν χρειάζεται να ασχοληθούμε καθόλου με το άρθρο 178. Αν μάλιστα η αισχροκερδής είναι άκυρη κατά το Ποινικό δίκαιο ή είναι τοκογλυφία (Α.Κ 405-406), τότε είναι ήδη άκυρη κατά το Α.Κ 174⁴¹. Αισχροκερδείς είναι οι επαχθείς περιουσιακού δικαίου, όχι όμως και η αμφοτεροβαρείς αναγκαία.

Πρέπει να υπάρχει μια προφανής δυσαναλογία προς την παροχή που προκύπτει από αντικειμενικά κριτήρια και να γίνει αμέσως αντιληπτή από

⁴¹ Γεωργιάδης-Σταθόπουλος, ΕρμΑΚ, αρ.179, σελ.277

κάθε άνθρωπο που γνωρίζει αυτές τις συναλλαγές⁴² και να υπάρχει κατά το χρόνο σύναψης της σύμβασης⁴³. Παράλληλα, με την προφανή δυσαναλογία απαιτείται και η εκμετάλλευση εκ μέρους του ενός της απειρίας, κουφότητας και ανάγκης του αντισυμβαλλομένου.

Ως συνεπεία μιας αισχροκερδούς δικαιοπραξίας έχουμε την απόλυτη ακυρότητά της. Τώρα, η κρατούσα γνώμη λέει ότι πλήττονται και οι δύο παροχές, αν και αμφισβητείται αυτό. Οποιοσδήποτε έχει έννομο συμφέρον μπορεί να προβάλει την ακυρότητα, αν και υπάρχει πιθανότητα για ένσταση κατάχρησης δικαιώματος. Υπάρχει περίπτωση και για μερική ακυρότητα, όταν η παροχή είναι άκυρη κατά το υπερβάλλον⁴⁴. Το δικαστήριο αυτεπάγγελα την λαμβάνει υπόψιν, εφόσον προβληθούν τα πραγματικά περιστατικά.

5.4) ΑΚ 281

Το άρθρο 281 ορίζει ότι η άσκηση δικαιώματος απαγορεύεται αν υπερβαίνει μεταξύ άλλων τα όρια που επιβάλλουν τα χρηστά ήθη. Επικουρικά το άρ. 25 παρ. 3 Σ κατοχυρώνει τη μη καταχρηστική άσκηση δικαιώματος, καθιστώντας τη ρύθμιση γενική ρήτρα και διάταξη δημοσίας τάξεως. Όταν η χρήση του δικαιώματος πρόσκειται στην κοινωνική δικαιοσύνη, αποτελεί κατάχρηση και απαγορεύεται⁴⁵. Η κατάχρηση του δικαιώματος εξαρτάται από αντικειμενικά κριτήρια, δηλαδή την καλή πίστη, τα χρηστά ήθη, τον κοινωνικό ή οικονομικό σκοπό του δικαιώματος. Η υπαιτιότητα του

⁴² ΑΠ 593/1972

⁴³ ΑΠ 405/1974, ΑΠ 385/1992

⁴⁴ ΑΠ 575/1966

⁴⁵ Π.Δ.Δαγτόγλου, «Κατάχρηση ατομικών δικαιωμάτων», ΝοΒ 1990/σελ.226

δικαιούχου είναι αδιάφορη , καθώς τα κριτήρια αυτά προκύπτουν αντικειμενικά⁴⁶.

Το ζήτημα που τίθεται τώρα , είναι αν η έννοια της καλής πίστης επικαλύπτει αυτή των χρηστών ηθών ή όχι. Μια άποψη λέει ότι επικαλύπτει τα χρηστά ήθη και για αυτό η αναφορά τους είναι πλεονασμός ενώ η αντίθετη άποψη ότι κάθε μια απ' τις τρεις έννοιες διακρίνεται⁴⁷. Όσον αφορά τώρα στην έννοια του δικαιώματος, τελολογικά, οι καθ. Γεωργιάδης και Σταθόπουλος υποστηρίζουν ότι πρέπει να εννοηθεί όσον το δυνατό ευρύτερα⁴⁸. Ο Θ. Λιβαθηνός υποστηρίζει την συμβατική έννοια του όρου, την εξουσία δηλαδή που έχει το πρόσωπο είτε απ' το Νόμο, είτε απ' τη σύμβαση.

Μεγάλη διαμάχη με αντιφατική νομολογία μεταξύ Σ.τ.Ε και Α. Π έχει προκληθεί από την υπαγωγή των δημοσίων δικαιωμάτων στο αρθρ. 281. Η απόφαση 1434/1948 Σ.τ.Ε. αναφέρεται στο ότι η διάταξη του αρθ. 281 αναγόμενη στα της ασκήσεως των ιδιωτικών δικαίων, δεν εφαρμόζεται στην άσκηση δημοσίου δικαιώματος από την Διοίκηση⁴⁹. Ο Α. Π υποστηρίζει όμως το αντίθετο, ότι δηλαδή το άρθρο 281 θέτει μια κατευθυντήρια αρχή και αναλογικά εφαρμόζεται στα υπόλοιπα δικαιώματα, σύμφωνα και με την αρχή της ενότητας της έννομης τάξης.

Επίσης, ο νομοθέτης απαιτεί υπέρβαση των ορίων στο πεδίο εφαρμογής του αρθρ. 281, να είναι πρόδηλη και αναμφισβήτητη⁵⁰. Συνεπεία της παράβασης του άρθρου 281 επέρχεται, ανάλογα με την περίπτωση, η

⁴⁶ Γεωργιάδης-Σταθόπουλος, ΕρμΑΚ, αρ.281, σελ.490, Κορδογιαννόπουλος, «Νεώτερα δεδομένα στην εφαρμογή του αρ.281 και κριτική αυτών», ΕΕΝ 31/σελ.409

⁴⁷ Θ.Λιβαθηνός, «Σκέψεις τινές επί της καταχρήσεως δικαιώματος», ΝοΒ 22/σελ.161

⁴⁸ ΕρμΑΚ, σελ.490

⁴⁹ Εμ.Ι.Βουζίκας, «Η περί καταχρήσεως δικαιώματος διάταξις του αρ.281ΑΚ και το δημόσιον δίκαιον», ΝοΒ 16/σελ.1. Με αυτήν την άποψη συνηγορεί και ο Π.Δ.Δαγτόγλου (σελ.228) που υποστηρίζει ότι δεν είναι δυνατή η αναλογική επέκταση του αρ.281 στα ατομικά δικαιώματα

⁵⁰ ΑΠ 536/1973

ακύρωση δικαιοπραξίας, η παύση της άσκησης ή παράληψη στο μέλλον καταχρηστικής υλικής ενέργειας ή η απόρριψη της καταχρηστικής αγωγής ή ένστασης. Σύμφωνα μάλιστα με τα Α. Κ 919 και 932 είναι δυνατή η χρηματική αποζημίωση λόγω ηθικής βλάβης ή αξίωση αδικαιολόγητου πλουτισμού. Ο Θ. Λιβαθηνός προκρίνει την αποζημίωση και όχι την ακύρωση, ώστε να προστατεύονται τα συμφέροντα τρίτων⁵¹.

5.5) Α Κ 919

Το άρθρο 919 « όποιος με πρόθεση ζημίωσε άλλον με τρόπο αντίθετο προς τα χρηστά ήθη έχει υποχρέωση να τον αποζημιώσει », συμπληρώνει το άρθρο 914 επεκτείνοντας το δικαίωμα και σε περιπτώσεις που δεν προσβλήθηκε ορισμένο δικαίωμα ή έννομο συμφέρον αλλά παρ' όλα αυτά απαιτείται αποκατάσταση ζημίας. Σύμφωνα μάλιστα, με την ρήτρα των χρηστών ηθών αναπροσαρμόζεται και το δίκαιο της αδικοπρακτικής ευθύνης με την πάροδο του χρόνου⁵². Προϋποθέσεις εφαρμογής της είναι ανθρώπινη συμπεριφορά που να αντίκειται στα χρηστά ήθη, να συνοδεύεται από πρόθεση πρόσκλησης ζημίας, να προκαλεί ζημία και να υπάρχει αιτιώδης συνάφεια μεταξύ συμπεριφοράς και ζημίας. Η αντίθεση στα χρηστά ήθη είναι αντικειμενική κρίση, αλλά συνεκτιμάται απ' το δικαστήριο η πρόθεση ή η αμέλεια βαριά ή ελαφριά⁵³. Όσον αφορά την πρόθεση πρόκληση ζημίας πρέπει να αναφέρεται στην πρόσκληση της ζημίας και όχι στον ανήθικο ή παράνομο χαρακτήρα της πράξης. Αρκεί και ενδεχόμενος δόλος και όχι απαραίτητα άμεση επιδίωξη του αποτελέσματος απ' τον δράστη.

⁵¹ Θ.Λιβαθηνός, όπ.π., σελ.162-164

⁵² ΕρμΑΚ, αρ. 919, σελ. 722-723

⁵³ στο ίδιο, σελ. 725

Συνεπεία της παραβίασης του Α.Κ 919 έχουμε αποζημίωση που κυμαίνεται σύμφωνα με τα άρθρα Α. Κ 297-300. Συντρέχον πταίσμα του ζημιωθέντος μπορεί να αποβεί καθοριστικό για την μη επιδίκαση αποζημίωσης εκ μέρους του δικαστηρίου ή την μείωσή του. Ο ενάγων φέρει το βάρος της απόδειξης για τα υποκειμενικά στοιχεία της συμπεριφοράς του δράστη ενάντια στα χρηστά ήθη, εκτός και αν ο εναγόμενος ισχυρίζεται ότι πίστευε πως ενήργησε με χρηστότητα, οπότε φέρει αυτός το βάρος της απόδειξης . Το ζήτημα αυτό είναι νομικό και ελέγχεται από τον Α. Π και η εξειδίκευση εκ μέρους του δικαστή , αυτής της ρήτρας ελέγχεται αναιρετικά σύμφωνα με το αρθρ.559 στ. 1. Χαρακτηριστική απόφαση είναι αυτή του Εφετείου Κρήτης 138/65 , για το αρθρ. 919 Α.Κ ⁵⁴.

5.6) Εισ. Ν. Α Κ 16

Με την διάταξη αυτή ο Νομοθέτης ορίζει ως ανήθικη κάθε αισχροκερδή δικαιοπραξία- πιστωτική ή μη- και όχι μόνο τις πιστωτικές αισχροκερδής ή καταπλεονεκτικές , όπως παλαιότερα⁵⁵. Εξ' άλλου, προσέδωσε αναδρομική ισχύ στο άρθρο 179, δηλαδή συμπεριέλαβε δικαιοπραξίες αιτιώδεις ή αναιτιώδεις, εκπονητικές ή υποσχετικές που εκκρεμούσαν πριν την εισαγωγή του Α .Κ. Σε συμβάσεις μερικώς εκτελεστές ο οφειλέτης μπορεί να υπαναχωρήσει ζητώντας και τα ήδη καταβληθέντα κατά τις διατάξεις του αδικαιολόγητου πλουτισμού. Σε ολικώς εκτελεστές συμβάσεις ο επικαλούμενος την ακυρότητα μπορεί να ζητήσει το σύνολο της παροχής κατά τις κατά τις διατάξεις του αδικαιολόγητου πλουτισμού και

⁵⁴ Π.Μ.Κορδογιαννόπουλος, «Το άρθρο 281ΑΚ και το άρθρο 919 αυτού», ΕΕΝ 33/σελ.502-503

⁵⁵ Μιχαηλίδης-Νουάρος, Εισαγωγικός Νόμος Αστικού Κώδικα, «Άρθρο 16, αναδρομική ισχύς του αρ.179ΑΚ»

μέσω διεκδικητικής αγωγής. Για ένα μόνο μέρος της σύμβασης η δικαιοπραξία είναι αισχροκερδής, μόνο ως προς αυτό.

6) Χρηστά ήθη και ποινικό δίκαιο : Π. Κ 308

Στο Ποινικό δίκαιο η έννοια των χρηστών ηθών συναντάται μόνο στο Π. Κ 308 για το έγκλημα της απλής σωματικής βλάβης. Στην παρ. 2 ορίζεται ότι « η σωματική βλάβη της παρ.1 δεν είναι άδικη, όταν επιχειρείται με την συναίνεση του παθόντος και δεν προσκρούει στα χρηστά ήθη». Εδώ, η συναίνεση του παθόντος αποτελεί λόγο άρσεως του αδίκου, πράγμα μοναδικό. Όμως απαιτείται και η μη πρόσκρουση στα χρηστά ήθη, διότι διαφορετικά αποδυναμώνεται το ενεργό της συναίνεσης του παθόντος⁵⁶, π.χ γυναίκα δείχνει ανοχή έναντι πληρωμής σε ανώμαλο σαδιστή για να συντηρήσει τον ασθενή αδελφό⁵⁷.

Έχουμε ταύτιση της έννοιας των χρηστών ηθών σε αστικό και ποινικό δίκαιο, είναι δηλαδή « καθετί που αντιστοιχεί στο αίσθημα ευπρέπειας των επιεικών και δικαίως σκεπτομένων ανθρώπων ». Ο Roxin (κορυφαίος θεωρητικός του Ποινικού δικαίου) θεωρεί ότι η αντίθεση στα χρηστά ήθη είναι αντικειμενικά – νομικά δεδομένα μόνο όταν η πράξη τελείται προς διευκόλυνση ή απόκρυψη εγκλήματος ή ικανοποίησης σεξουαλικών ανωμαλιών. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποφάσεων είναι η Α Π 824/1981 για ξυλοδαρμό οδηγού από οδηγό επειδή δεν τον άφησε να προσπεράσει και η Α Π 912/1981 για ξυλοδαρμό διαιτητή από ποδοσφαιριστή, επειδή τον απέβαλλε.

⁵⁶ Ν.Κ.Ανδρουλάκης, «Ποινικό Δίκαιο, Ειδικό Μέρος», Εκδ. Α.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα 1974, σελ.133

⁵⁷ του ιδίου, σελ.134

7) Χρηστά ήθη και Πολιτική και διοικητική δικονομία : Κ. Πολ. Δ. 116 και Κ Δ Δ 42.

Τα άρθρα 116 του Κ.Πολ.Δ και 42 του Κ Δ Δ επιτάσσουν την διεξαγωγή μιας δίκης, σύμφωνα με τα στοιχειώδη ηθικά παραγγέλματα και τις βασικές αρχές της κοινωνικής ευθύτητας. Οι ρήτρες αυτές αποτρέπουν δόλιες και παρελκυστικές ενέργειες των διαδίκων στα πλαίσια μιας δίκης, ιδιαίτερα στη πολιτική δίκη, όπου δεν ισχύει η εξεταστική αρχή και η αρχή της πρωτοβουλίας του δικαστή, όπως στη διοικητική δίκη, που αποτρέπουν τέτοια φαινόμενα⁵⁸. Οι κυρώσεις τώρα για παραβίαση του αρ. 116 Κ. Πολ.Δ είναι αυτές που ορίζονται στα αρ. 295 παρ. 2 και 185 αρ. 1 Κ.Πολ.Δ, μαζί με την γέννηση αξίωση αποζημίωσης⁵⁹, κατά το αρ. 914 Α.Κ. Στη διοικητική δίκη ο Κ.Δ.Δ προβλέπει πρόστιμο για παραβίαση του 42 του Κ.Πολ.Δ.

8) Συμπέρασμα

Είναι προφανές ότι ο νομοθέτης έχει προχωρήσει σε μια προσπάθεια για «ηθικοποίηση του δικαίου», δηλαδή σε μια προσπάθεια που σκοπό της έχει την ηθική τελειότητα του ανθρώπου κατά την άσκηση δικαιωμάτων και υποχρεώσεων. Ο νομοθέτης απευθύνει θετικές επιταγές ή αρνητικές απαγορεύσεις, ώστε να ρυθμίσει ακόμη περισσότερο την συμπεριφορά των ανθρώπων. Ουσιαστικά δείχνει δηλαδή το δρόμο προς το ηθικά επιδοκιμαστέο και αποδοκιμάζει το ανήθικο.

Βέβαια, ο δικαστής δεν διατυπώνει κρίσεις και λαμβάνει αποφάσεις με βάση αυτά που ίδιος σκέπτεται, αλλά στηρίζεται σε αντικειμενικά

⁵⁸ Δαγτόγλου, «Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο», Εκδ.Α.Ν.Σάκκουλα, 1994, σελ.242

⁵⁹ Κ.Δ.Κεραμέας, «Αστικό Δικονομικό Δίκαιο- Γενικό Μέρος», Εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 1986, σελ.196-197

κριτήρια, τα οποία ισχύουν στην κοινωνία και χαρακτηρίζουν το μέσο εχέφρονα πολίτη, όσον αφορά την γενική ρήτρα των χρηστών ηθών. Ειδικά μάλιστα σε μια εποχή που υπάρχει έκκληση των ηθών και το μέτρο έχει απολεσθεί, ο παιδαγωγικός και ηθικοπλαστικός ρόλος του δικαστή εμφανίζεται ακόμη πιο καίριος και σημαντικός.

9) Κατάλογος και περίληψη δικαστικών αποφάσεων.

- 1) Απ. 398/1975 : Ολομέλεια : Σύμβαση πώλησεως θετού πατέρα αντικείμενη στα χρηστά ήθη . Ο Α.Π απορρίπτει την αίτηση.
- 2) Απ. 405/1974 : Η αγωγή αναγνώρισης ακυρότητας δικαιοπραξίας, σύμφωνα με το Α Κ 179.
- 3) Απ. 456/1972 : Πώληση κληροτεμαχίου παρά την ύπαρξη προσυμφώνου με άλλο πρόσωπο , ως αντικείμενη στα χρηστά ήθη.
- 4) Απ. 593/1972 : Επικύρωση απόφασης του Εφετείου απ' τον Α . Π για αναγνώρισης ακυρότητας , για προφανή δυσαναλογία μεταξύ πραγματικής αγοραίας αξίας ακινήτου και αντιτίμου στην πώληση.
- 5) Απ. 92/2001 : Το αρχείο της τηλεοπτικής εκπομπής Big Brother.
- 6) Εφετείο Αθηνών 78/1985, Πηγή:Ε.Ε.Δ. 45/86 σελ. 365 : Διεθνής δικαιοδοσία πολιτικών δικαστηρίων, εφόσον ιδιωτικές διαφορές συνδέονται με την Ελληνική Πολιτεία με στοιχείο, που θεμελιώνει αρμοδιότητα ελληνικού δικαστηρίου συμφώνως προς τις διατάξεις περί γενικής ή ειδικής δωσιδικίας.-Δυνατότητα αποκλεισμού της διεθνούς δικαιοδοσίας των ελληνικών δικαστηρίων δια συμφωνίας. - Η συμφωνία πρέπει να αναφέρεται στην διαδικασία ορισμένου ή ορισμένων δικαστηρίων αλλοδαπής

πολιτείας ή να προκύπτει, ότι ο καθορισμός το δικαστηρίου θα γίνει κατά τις διατάξεις του δικονομικού δικαίου της αλλοδαπής πολιτείας. - Αντίθετη στα χρηστά ήθη συμφωνία περί αποκλεισμού της διεθνούς δικαιοδοσίας των ελληνικών δικαστηρίων όπου είναι πολύ επαχθής για τον ασθενέστερο των συμβαλλομένων, στον οποίο επεβλήθη από τον ισχυρότερο και νωρίς αυτή δεν θα καταρτιζόταν η σύμβαση. - Το κύρος της συμφωνίας για τον αποκλεισμό της διεθνούς δικαιοδοσίας των δικαστηρίων μιας χώρας κρίνεται κατά το δίκαιο της πολιτείας του δικαστηρίου, ενώπιον του οποίου ανέκυψε το ζήτημα. - Εργατικό ατύχημα. - Η ύπαρξη και η έκταση του δικαιώματος αποζημιώσεως κρίνονται κατά το δίκαιο του τόπου του ατυχήματος. - Βίαιο συμβάν επί εργατικού ατυχήματος. -Αποτελεί άδικη πράξη.

Κυριότερες διατάξεις: Κ.Πολ.Δ. αρθρ. 3 § 1, 42,43, 44, Α.Κ. αρθρ. 26, 178

Προεδρεύων ό κ. Δ. ΚΟΚΥΡΗΣ αντιπρόεδρος Εισηγητής ό κ, Α. ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΥ αρεοπαγίτη. Δικηγόροι οι κ.κ. Π. Σπηλιάδης, Ε. Λεμπέσης

Δικαίωμα .—αγορά κληροτεμαχίου εν γνώσει προ. συμφωνίας πωλήσεως αΰτου εις άλλον. - διεκδίκησις κατά αγοραστου εκ προσυμφώνου. δεν συνιστά κατάχρησιν δικαιώματος. — ήθη χρηστά.-δικαιοπραξία αντιτιθεμένη εις χρηστά ήθη.—κριτήρια εκ ταύτης και ουχί έκκινήσαντος αιτίου ή υποκειμένου σκοπού.

Επειδή το εφετείον, ως προκύπτει εκ της προσβαλλομένης αποφάσεως του, εδέχθη, ότι δεν αντίκειται εις τάς εν αρθρ. 281 Α,Κ, αρχάς ή υπό της άναιρεσιβλήτου αγορά παρά του Μ.Π.** δια του υπ¹ αριθ. 17519/1961 συμβολαίου του σ/φου Λαυρίου Σ.Κ.** , νομίμως μεταγραφέντος του εν τη αγωγή του αναιρεσειόντος περιγραφομένου κληροτεμαχίου, αν και έτέλει αυτή εν γνώσει ότι τούτου ό άναιρεσειών είχε προσυμφωνήσει την αγοράν παρά του αυτού πωλητού δια του ύπ' αριθ. 391/ 1942 συμβολαίου του σ/φου Κρωπίας Ε.Κ.** είχαν επιτύχει την κύρωσιν ταύτης ως ανωμάλου, βάσει του αρθρ. 15 ν.5. 3958/1959 και είχε παραλάβει έκτοτε το κληροτεμάχιον εις την νομήν καϊ κατοχήν αυτού. Ταύτα δεχθέν το εφετείον καϊ απόρριψαν την έφ' ής έκρινεν αγωγήν του αναιρεσειόντος ακυρώσεως της υπό της αναιρεσιβλήτου αγοράς του κληροτεμαχίου ως αντικείμενης εις τάς εν αρθρ. 281 Α.Κ. αρχάς, πλήρεις διέλαβεν εν τη άποφάσει του αιτιολογίας, δεν παρέλειψε να λαβή Οπ' 5ψει προταθέντα υπό του αναιρεσειόντος πραγματικά περιστατικά, ουσιώδη ασκούντα επιρροήν εις την έκβασιν της δίκης καϊ ορθώς ερμήνευσε την εν αρχή διάταξιν του Α.Κ.-και ό πρώτος λόγος αναίρέσεως., δι' ου υπο-στηρίζονται τα εναντία, δέον να άπορριφθη ως αβάσιμος.

Επειδή η αντίθεσις εις τα χρηστά ήθη, ήτις, κατ' αρθρ. 178 Α.Κ. καθίστα άκυρον την δικαιοπραξίαν, κρίνεται εκ του περιεχομένου αυτής και ουχί

μεμονωμένως εκ του κινήσαντος αυτήν αιτίου ή του υποκειμένου ταύτη σκοπού. Εν προκειμένη το εφετείον, δεχθεν, ως προκύπτει εκ της προσβαλλομένης απόφασεώς του, ότι ή άναιρεσίβλητος ήγόρασε παρά του Μ.Π.** το εν τω ύπ' αριθ. 17519/ 361 σ/λαίω του σ/φου Λαυρίου Σ.Κ.** περιγραφόμενον κληροτεμάχιον υπό

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΑΡΧΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ
ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ
ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ

Ταχ. Δ/ση: ΟΜΗΡΟΥ 8

ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ
Αθήνα 03/07/2001

ΤΗΛ, 33
ΡΑΧ: 33,52.617

Α Π Ο Φ Α Σ Η ΑΡ. 92 / 2001

Η Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, συνήλθε μετά από πρόσκληση του Προέδρου της σε τακτική συνεδρίαση την 07/05/2001 στο κατάστημα της στην οδό Ομήρου 8, 6^η όροφος αποτελούμενη από τον κ. Κ. Δαφέρμο, Πρόεδρο, και τους κ.κ. Ν. Αλιβιζάτο, Ε. Κιουντούζη, Α. Παπαχρίστου, Π. Πάγκαλο, Β. Παπαπετρόττουλο και Σ. Λύτρα, μέλη, προκειμένου να εξετάσει και να αποφασίσει επί του θέματος του αρχείου της τηλεοπτικής παραγωγής «Βίς ΒίΟυϊθΓ». Εισηγητές επί του θέματος είχαν ορισθεί με εντολή Προέδρου οι κ.κ. Σ. Λύτρας, Α. Παπαχρίστου και βοηθός εισηγήτρια η κ. Κ. Καρβέλη

Παρούσα ήταν και η κ. Ε. Τσιγγάνου ως γραμματέας.

ΣΚΕΦΘΗΚΕ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΝΟΜΟ

Από τις διατάξεις των άρθρων 178 και 179 ΑΚ συνάγεται ότι δικαιοπραξία αντίθετη με τα χρηστά ήθη είναι άκυρη. Ως χρηστά ήθη νοούνται οι αντιλήψεις περί ηθικής του μέσου πολίτη. Εφόσον, επομένως, η δικαιοπραξία είτε λόγω περιεχομένου είτε επιδιωκόμενου σκοπού, αντίκειται στις περί ηθικής αντιλήψεις της κοινωνίας κατά τον χρόνο κατάρτισης ή εκτέλεσης της, επέρχεται αυτοδίκαια ακυρότητα έστω κι αν τα συμβαλλόμενα μέρη ή ένα από αυτά γνώριζαν την ανηθικότητα και παρά ταύτα προέβησαν στην κατάρτιση της σύμβασης και ανεξάρτητα από τις συνθήκες που την συνοδεύουν. Εξάλλου άκυρη ως αντίθετη με τα

χρηστά ήθη είναι και η δικαιοπραξία που δεσμεύει υπέρμετρα την ελευθερία άλλου. Ως ελευθερία νοείται αυτή που κατοχυρώνει η έννομη τάξη και οι διατάξεις του Συντάγματος για τα ατομικά δικαιώματα. Δικαιοπραξία, επομένως, που έχει σκοπό τον καταναγκασμό σε πράξη ή παράληψη πάνω σε θέμα που κατά τις κρατούσες αντιλήψεις η βούληση πρέπει να είναι ελεύθερη είναι άκυρη. Τούτο γίνεται εντονότερα κοινωνικά απαράδεκτο, όταν ο καταναγκασμός, ανάγεται σε πεδίο συνταγματικά προστατευόμενο και τείνει στην απαξίωση του, οπότε η ακυρότητα επέρχεται και διότι η δήλωση βουλήσεως αντιβαίνει σε απαγορευτική διάταξη νόμου (ΑΚ 174). Είναι αυτονόητο ότι η ακυρότητα είναι αυτοδίκαιη και ανεξάρτητη από το χρηματικό αντάλλαγμα που παρέχεται σ' αυτόν που απαλλοτριώνει το απόλυτα προστατευόμενο από το Σύνταγμα και από το νόμο έννομο αγαθό. Τέτοιες δικαιοπραξίες το περιεχόμενο των οποίων είναι παράνομο και ανήθικο είναι και οι αντικείμενες σε συνταγματικές διατάξεις που αναγορεύουν ορισμένο έννομο αγαθό ως βασική γενική αρχή, όπως είναι ο σεβασμός και η προστασία του ανθρώπου ως αξίας και στον τομέα της ιδιωτικής και δημόσιας παρουσίας του. Η προστασία και ο σεβασμός της αξίας του ανθρώπου και η αντίστοιχη υποχρέωση της πολιτείας αποτελούν τόσο σημαντική πολιτειακή επιταγή, ώστε κατατάσσονται στις διατάξεις για τη μορφή του πολιτεύματος και δεν επιδέχεται αναθεώρηση (άρθρο 2§1 Σ). Αντίστοιχες διατάξεις είναι μεταξύ των άλλων και εκείνες των άρθρων 5, 5^Α, 9, 9^Α Συντάγματος. Επομένως, και κατά τις συνταγματικές αυτές επιταγές, η τριτενέργεια των οποίων στις ιδιωτικές σχέσεις είναι αυτόματη, η αξία του ανθρώπου και η προστασία της υλικής και ηθικής του υπόστασης είναι υπέρτατη δημόσιας τάξης αρχή από την οποία δεν είναι δυνατή η παραίτηση. Συμπεριφορά αντίθετη προς τις αρχές αυτές δεν είναι ανεκτή από το δίκαιο και ως εκ τούτου σχετική δήλωση βουλήσεως δεν παράγει έννομα αποτελέσματα, η δε πάνω σ' αυτή συμφωνία των μερών είναι άκυρη και θεωρείται ότι δεν έγινε ποτέ. Εξάλλου, σύμφωνα με το ν.2472/1997 τα προσωπικά δεδομένα, όπως αυτά ορίζονται από το άρθρο 2 του ίδιου νόμου, προκειμένου να δημιουργηθεί ηλεκτρονικό ή μη αρχείο, πρέπει να συλλέγονται κατά τρόπο θεμιτό και για προκαθορισμένους νόμιμους

σκοπούς και να υφίστανται θεμιτή και νόμιμη επεξεργασία, ενόψει των σκοπών αυτών. Επομένως, για να υπάρχει νόμιμο αρχείο, πρέπει ο σκοπός του να είναι νόμιμος. Συνακόλουθα, όταν αυτός αντίκειται στο Σύνταγμα, το νόμο ή τα χρηστά ήθη, όπως αυτά αναλύθηκαν παραπάνω, η επεξεργασία δεδομένων και η δημιουργία αρχείου είναι παράνομη, ανεξαρτήτως, αν έχει δοθεί η συναίνεση του υποκειμένου. Διότι είναι σαφές ότι ως « συγκατάθεση » κατά την έννοια του νόμου νοείται η δήλωση βουλήσεως με την οποία το υποκείμενο ιδιωτικές στιγμές. Το σπίτι είναι εξοπλισμένο με βιντεοκάμερες συναίνεση δίδει τη συναίνεση του για την παραγωγή του έννομου αποτελέσματος της συλλογής προσωπικών του δεδομένων και θέσεως τους σε αρχείο. Η δήλωση, όμως αυτή, όπως προαναφέρθηκε, όταν είναι άκυρη, θεωρείται ότι δεν έγινε ποτέ και επομένως, λείπει η προ τούτο βασική προϋπόθεση του νόμου.

Στην προκειμένη περίπτωση από τα στοιχεία του φακέλου σε συνδυασμό με τις εξηγήσεις που έδωσαν τα μέρη που κλήθηκαν για τον σκοπό αυτό, από την Αρχή Προστασίας Δεδομένων, προκύπτουν τα παρακάτω :

Η εταιρεία « ΕΝΑ ΤΗΛΕΟΠΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΑΕ » με την από 30/05/2001 δήλωση της ανακοίνωσε στην Αρχή τη δημιουργία αρχείου με σκοπό την επιλογή προσώπων για την συμμετοχή στην τηλεοπτική εκπομπή με την ονομασία « Μεγάλος Αδερφός » (ΒΪ9 ΒΐΟίΗβΓ) που πρόκειται να μεταδοθεί από τον τηλεοπτικό σταθμό ANTENNA tv ΑΕ στην αρχή της επόμενης τηλεοπτικής περιόδου. Στην ίδια δήλωση της ενημερώνει την Αρχή, ότι δεν πρόκειται να συλλέγει από τα προς επιλογή πρόσωπα ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα. Τα ίδια διαβεβαιώνει και ο τηλεοπτικός σταθμός. Στο παραπάνω αρχείο καταχωρίζονται οι υποψήφιοι για υπογραφή σύμβασης συμμετοχής στην εκπομπή με σκοπό την επιλογή από αυτούς των προσώπων που τελικά θα συμμετάσχουν. Με βάση προσύμβαση που υπογράφεται η εταιρεία αναλαμβάνει την υποχρέωση καταβολής στον τελικό νικητή 50,000,000 δρχ. (πενήντα εκατομμυρίων δραχμών) και στα λοιπά μέλη της ομάδας, για τη συμμετοχή τους, χρηματικού ποσού, που θα καθορισθεί αργότερα. Αυτοί που θα επιλεγούν υποχρεούνται να ζήσουν επί 112 ημέρες μαζί σε

ειδικό στούντιο. Κατά το χρονικό αυτό διάστημα δεν θα έχουν την παραμικρή επικοινωνία με τον εξωτερικό κόσμο, δεν θα έχουν τηλέφωνο, τηλεόραση, ραδιόφωνο ή εφημερίδα, αλλά ούτε χαρτί και μολύβι. Θα έχουν εγκαταλείψει κάθε επαγγελματική, οικογενειακή ή κοινωνική τους σχέση ή δραστηριότητα. Στο σπίτι του Μεγάλου Αδερφού, όπως ονομάζεται η κατοικία, καθέννας από τους « παίχτες » θα ζει με 11 αγνώστους έχοντας όλο αυτό το διάστημα ανύπαρκτες και αυτόματες συσκευές μαγνητοσκόπησης σε μεγάλο αριθμό και θα καταγράφεται κάθε τους κίνηση ή ήχος εικοσιτέσσερις ώρες το εικοσιτετράωρο επί επτά ημέρες την εβδομάδα. Επίσης, θα παρακολουθούνται συνεχώς από τους παραγωγούς και το κοινό. Είναι μάλιστα υποχρεωμένοι εφόσον δεν κοιμούνται να φέρουν ασύρματο μικρόφωνο. Και κατά τον ύπνο τους θα παρακολουθούνται. Ορισμένη ώρα κάθε μέρα θα γίνεται μοντάζ και θα συλλέγονται οι πιο ενδιαφέρουσες στιγμές, κατά την κρίση του παραγωγού και όχι του « παίχτη », οι οποίες και θα προβάλλονται από τον σταθμό, για χρονικό διάστημα 45' περίπου ημερησίως σε ώρα που ακόμα δεν έχει καθορισθεί. Παράλληλα, θα γίνεται συνεχής μετάδοση της εκπομπής μέσω του διαδικτύου και επομένως η δυνατότητα παρακολούθησης των διαδραματιζομένων στο σπίτι του Μεγάλου Αδερφού θα είναι δυνατή από κάθε ενδιαφερόμενο χρήστη ανά τον κόσμο, οπουδήποτε κι αν βρίσκεται. Η αποχώρηση από το σπίτι είναι ελεύθερη, αλλά πρέπει να δηλωθεί στο δωμάτιο « εξομολόγησης » και να εξηγηθούν οι λόγοι της αποχώρησης, η οποία επίσης μεταδίδεται. Εξάλλου σε τακτά χρονικά διαστήματα ένας από τους συμμετέχοντες αποβάλλεται με απόφαση των λοιπών συμμετεχόντων και του κοινού και τελικά απομένει ένας παίκτης που κερδίζει το έπαθλο.

Με βάση τα στοιχεία αυτά είναι φανερό ότι για λόγους εξυπηρέτησης των αναγκών της εκπομπής, και όχι μόνο, αφού η προβολή είναι αδιάλειπτη και μέσω του διαδικτύου, οδηγείται σε εξαφάνιση η ιδιωτική ζωή ως πυρήνας της ανθρώπινης προσωπικότητας. Η αναλαμβανόμενη υποχρέωση τείνει στον εξευτελισμό της αξίας του ανθρώπου κατά παράβαση και της επιταγής του άρθρου 2§1 Σ. Πράγματι, αριθμός πολιτών με αποκλειστικό σκοπό τη μικρή πιθανότητα κέρδους και την επιτυχία « δημοσιότητας»,

εμφανίζεται να απαλλοτριώνει την προσωπική του ζωή και να γίνεται έρμαιο της τηλεθέασης. Ο συμβαλλόμενος πολίτης γνωρίζει ότι δεν υπάρχει γι' αυτόν περίπτωση ιδιωτικότητας . Κάθε στιγμή του εικοσιτετραώρου είναι ορατός από αόριστο αριθμό προσώπων. Ελέγχεται η παραμικρή του κίνηση, δεν μπορεί να αποκρύψει καμία δραστηριότητα του, ακόμη και εκείνη που κατά παράδοση γίνεται σε μοναχικότητα, ενώ αδυνατεί και ενστικτώδεις ενέργειες του να ορίσει εκτός θεαματικότητας, Απαξιώνεται η ανθρώπινη του ύπαρξη και παρασύρεται από την τηλεθέαση, χωρίς να μπορεί να αντιδράσει.

Εξευτελίζεται πολλές φορές, χωρίς ο ίδιος να το αντιλαμβάνεται. Και ο ύπνος του παρακολουθείται και προβάλλεται. Γίνεται κυριολεκτικά άθυρμα του σταθμού, αλλά και του κοινού που παρακολουθεί την εκπομπή ή την ιστοσελίδα του διαδικτύου. Όλα αυτά συνοδεύονται με την πλήρη απομόνωση του από τον εξωτερικό κόσμο, ακόμα κι αν αυτό επιβάλλεται από λόγους ανωτέρας βίας. Δεν έχει τηλέφωνο, δεν έχει τηλεόραση ή ραδιόφωνο, δεν μπορεί να δεχθεί επισκέψεις τρίτων, να στείλει μια επιστολή, αλλά ούτε και να ικανοποιήσει οποιαδήποτε καταναλωτική του ανάγκη, αφού τα αναγκαία τρόφιμα προσκομίζονται με μέριμνα του παραγωγού.

Με τις συνθήκες αυτές η συναίνεση του υποκειμένου, η οποία νομιμοποιεί τον υπεύθυνο της επεξεργασίας να συλλέξει προσωπικά δεδομένα και να δημιουργήσει αρχείο, είναι αντισυνταγματική, παράνομη και αντίθετη με τα χρηστά ήθη, αφού δημιουργεί συμπεριφορά αντικείμενη προς τις προεκτεθείσες συνταγματικές διατάξεις του σεβασμού και της προστασίας της αξίας του ανθρώπου, από τις οποίες απαγορεύεται η παραίτηση, αλλά επιπρόσθετα με τη συναίνεση αυτή, συνάπτεται σύμβαση με την οποία δεσμεύεται υπέρμετρα η ελευθερία και ως εκ τούτου είναι άκυρη.

Πρέπει εδώ να σημειωθεί ότι η δυνατότητα κάθε υποκειμένου να αποχωρήσει δεν μπορεί να νομιμοποιηθεί από την πλευρά αυτή την συγκατάθεση, αφού ακόμα και αυτή (η αποχώρηση) γίνεται μόνο μετά από ειδική διαδικασία, η οποία δυσχεραίνει τις συνθήκες αποχώρησης (εξήγηση

του λόγου σε ειδικό δωμάτιο με την πομπώδη ονομασία « δωμάτιο εξομολόγησης », βιντεοσκόπηση και μετάδοση της διαδικασίας αυτής). Σε κάθε περίπτωση, εφόσον αυτό δεν συμβεί, η υπέρμετρη δέσμευση της ελευθερίας και οι λοιποί καταπιεστικοί όροι θα εξακολουθούν να φέρονται ως δεσμευτικοί για τα μέρη καίτοι οδηγούν στα προαναφερθέντα αποτελέσματα.

Τέλος, αποδείχθηκε ότι υπεύθυνος επεξεργασίας και τήρησης του σχηματιζόμενου αρχείου είναι η ανώνυμη εταιρεία με την επωνυμία « ΕΝΑ ΤΗΛΕΟΠΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΑΕ » και όχι ο σταθμός, ο οποίος θα προβάλλει απλώς την εκπομπή για την οποία εδώ δεν πρόκειται. Πρέπει, επομένως, εφόσον ο επιδιωκόμενος με το αρχείο σκοπός περιέχει τις παραπάνω δεσμεύσεις, να επιβληθούν οι δέουσες διοικητικές κυρώσεις, μόνο σε βάρος της πιο πάνω εταιρείας. Ενόψει της ιδιαίτερης σοβαρότητας της παράβασης, πρέπει κατ' εφαρμογή του άρθρου 21 §1 εδ. ε του ν. 2472/1997 να διαταχθεί η διακοπή της επεξεργασίας των σχετικών προσωπικών δεδομένων.

Διατάσσει τη διακοπή της επεξεργασίας των προσωπικών δεδομένων βάσει των οποίων σχηματίζεται αρχείο από την ΑΕ με την επωνυμία « ΕΝΑ ΤΗΛΕΟΠΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΑΕ » για τους σκοπούς της εκπομπής « Μεγάλος Αδερφός », που πρόκειται να προβληθεί από τον τηλεοπτικό σταθμό ANTENNA

ΠΑ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ ΑΠΟΦΑΣΙΣΕ

Ο Πρόεδρος
Δαφέρμος
Επιτ. Αντιπρόεδρος Αρείου Πάγου

Η Γραμματέας Κωνσταντίνος
Ευγενία Τσιγγάνου

Απόφαση Εφετείο Αθηνών 78/1985

Πρόεδρος ο κ. Γ. ΚΟΚΚΙΝΕΑΣ

Εισηγητής ο Εφέτης κ. ΛΟΥΚ.

ΛΥΜΠΕΡΟΠΟΥΛΟΣ Δικηγόροι οι κ.κ.

Λουκάς Χριστολουκάς, Λέων. Αυδής

Με τη διάταξη του άρθρου 3 § 1 Κωδ. Πολ.Δικ., που ορίζει ότι "εις την δικαιοδοσίαν των πολιτικών δικαστηρίων υπάγονται ημεδαποί και αλλοδαποί, εφ' όσον υφίσταται αρμοδιότης Ελληνικού δικαστηρίου", καθιερώνεται ως κανόνας η διεθνής δικαιοδοσία των πολιτικών δικαστηρίων της χώρας, δια την απονομή δικαιοσύνης σε ιδιωτικές διεθνείς διαφορές, εφ' όσον αυτές συνδέονται με την Ελληνική Πολιτεία με κάποιο στοιχείο που θεμελιώνει αρμοδιότητα Ελληνικού δικαστηρίου, συμφώνως προς τις σχετικές διατάξεις περί γενικής ή ειδικής δωσιδικίας (Μητσόπουλος, "Πολ. Δικ.", τόμος Α', σελ. 142). Από την ίδια διάταξη, σε συνδυασμό με τις διατάξεις των άρθρων 42, 43 και 44 Κωδ. Πολ. Δικ. προκύπτει ακόμη ότι με συμφωνία των μερών δύναται να αποκλεισθή η διεθνής δικαιοδοσία των ελληνικών δικαστηρίων σε υφιστάμενες και αν μάλιστα η συμφωνία είναι έγγραφη και σε μέλλουσες να προκύψουν από ορισμένη έννομη σχέση διαφορές, πρέπει όμως η συμφωνία αυτή, δια να είναι σύμφωνη προς το πνεύμα και τον σκοπό των παραπάνω διατάξεων που είναι και η εξασφάλιση του ασθενέστερου από τους συμβαλλομένους, να αναφέρεται στη δικαιοδοσία ορισμένου ή ορισμένων δικαστηρίων της αλλοδαπής Πολιτείας, διαφορετικά αν δεν γίνεται καθορισμός συγκεκριμένου αρμοδίου δικαστηρίου, όπως π.χ. συμβαίνει με την αόριστη ρήτρα "περί της υποβολής" της διαφοράς στη δικαιοδοσία του δικαστηρίου ή Αρχής της αλλοδαπής Πολιτείας, ή αν δεν προκύπτει ότι ο καθορισμός αυτός θα γίνη κατά τις διατάξεις του δικονομικού δικαίου της αλλοδαπής Πολιτείας, δημιουργείται ανασφάλεια στις συναλλακτικές σχέσεις των μερών, η οποία δύναται να οδήγηση εις αρνησιδικίας και ιδίως εις βάρος του ασθενέστερου των συμβαλλομένων, υπέρ του οποίου, όπως ειπώθηκε, εκδηλώνεται, μέσω των παραπάνω διατάξεων, πρόνοια προστασίας εκ μέρους του νομοθέτη (Μητσόπουλος, σελ. 159 και 73. Μπέης "Πολ. Δικ.", σελ. 207, Σταυρόπουλος Έρμ. Πολ. Δικ.", υπό το άρθρο 44 αριθ. 3 στοιχ. δ'). Εξ άλλου, ανίσχυρη, κατ' εφαρμογήν του αρθρ. 178 Α.Κ. πρέπει να θεωρείται η συμφωνία αυτή και όταν επιβλήθηκε από τον ένα συμβαλλόμενο στον ασθενέστερο άλλο, ο οποίος αποδεχόμενος τη σχετική ρήτρα της συμβάσεως, χωρίς την οποία η σύμβαση δεν θα καταρτιζόνταν, υποχρεώνεται σε διεξαγωγή δικαστικού αγώνα στην αλλοδαπή με πολύ δυσμενείς όρους (άγνοια γλώσσας, δυσχερής παραμονή σε ξένη χώρα, αδυναμία προαγωγής μαρτύρων, αυξημένες δαπάνες κ.ά.), κατά τρόπον ώστε η συμφωνία αυτή να ελέγχεται ως αντίθετη σε θεμελιώδεις αρχές που συγκροτούν τα ημεδαπά χρηστά ήθη και την εν γένει εσωτερική δημόσια τάξη (πρβλ. Δεληκωστοπούλου "Η αυτονομία της ιδιωτικής βουλήσεως", σελ. 209-210, Σ. Ορφανουδάκη "Η συμφωνία περί αποκλεισμού της διεθνούς δικαιοδοσίας του Ελληνικού Δικαστηρίου", Δίκη, σελ. 433 επ.). Πρέπει ακόμη να σημειωθεί ότι το κύρος της συμφωνίας δια τον αποκλεισμό της διεθνούς δικαιοδοσίας των δικαστηρίων μιας χώρας κρίνεται κατά το δίκαιο της πολιτείας του δικαστηρίου στο οποίο ανέκυψε το ζήτημα (Μητσόπουλος "Πολ. Δικ. σελ. 155). (...), αποδεικνύονται τ' ακόλουθα πραγματικά γεγονότα:

Με σύμβαση μισθώσεως εξαρτημένης εργασίας ωρισμένου χρόνου, που έγινε εγγράφως μεταξύ του ενάγοντος εφεσίβλητου και του νομίμου εκπροσώπου της εναγομένης-εκκαλούσης την 25.7.1976 και ανανεώθηκε την 1.1.1977, 28.9.1977, 28.1.1978, 20.5.1978, και 28.9.1978, ο πρώτος προσλήφθηκε από τη δεύτερη ως τεχνίτης σωληνουργός εις τα έργα που εκτελούσε αυτή στη Σαουδική Αραβία και πρόσφερε τας υπηρεσίας του μέχρι την 4.7.1979 ότε και κοινοποιήθηκε σ' αυτόν η από 18.5.1979 καταγγελία της συμβάσεως του εκ μέρους της εργοδότης του.

Στο έγγραφο της από 28.9.1978 τελευταίας συμβάσεως και εις το άρθρον υπ' αριθ. 14, υπάρχει όρος, τον οποίον η εναγομένη-εκκαλούσα εργοδότρια επικαλέσθηκε ενώπιον του πρωτοβαθμίου δικαστηρίου, σε απόδειξη του ισχυρισμού της ότι τούτο δεν είχε δικαιοδοσία να δικάση την υπόθεση και στον οποίο αναγράφεται επί λέξις ότι: Δεδομένου ότι τόσον ο τόπος προσλήψεως όσον και ο τόπος εργασίας είναι η Σαουδική Αραβία, ρητώς συνομολογείται ότι η παρούσα σύμβασις διέπεται υπό του Δικαίου του Βασιλείου της Σαουδικής Αραβίας και πάσα τυχόν διαφορά εκ της εκτελέσεως της παρούσης συμβάσεως υποβάλλεται υποχρεωτικώς εις την αρμοδιότητα του δικαστηρίου του τόπου παροχής εργασίας". Από τη σύμβαση αυτή στο σύνολο της και ειδικώτερα από το άρθρο 14 αυτής, προκύπτουν τα ακόλουθα:

α) η έγγραφη ανανέωση στη Τζέντα της σύμβασης η οποία εγγράφως καταρτίσθηκε στην Αθήνα, δεν μεταβάλλει τον πραγματικό τόπο καταρτίσεως της, αφού οι επόμενες της πρώτης συμφωνίες, δεν ήσαν αυτοτελείς συμβάσεις, αλλά ανανέωσης της αρχικής, βασικής συμφωνίας, οι οποίες έγιναν στην Τζέντα, διότι, ο ενάγων ευρίσκετο εκεί εργαζόμενος, ο οποίος γνωρίζων εκ των προτέρων ότι η σύμβαση του δεν ήταν μόνον τετράμηνη, αλλά θα ανανεώνονταν συνεχώς και θα διαρκούσε μέχρι την καταγγελία της δέχθηκε τη μεταφορά του στον τόπο παροχής της εργασίας του.

β) η εργοδότρια εταιρεία τυπικώς μόνον εμφανίζεται ότι έχει την έδρα της στον Παναμά, ενώ στην πραγματικότητα εδρεύει στην Αθήνα, όπου βρίσκονται η διοίκηση της, αποτελούμενη αποκλειστικώς από Έλληνες πολίτες και περιουσιακά στοιχεία της (έπιπλα, εξοπλισμός γραφείων). Το κέντρο των αποφάσεων της διοικήσεως της είναι η Αθήνα, απ' όπου κατευθύνεται η δραστηριότητα της η οποία αναπτύσσεται κυρίως σε χώρες της Μέσης Ανατολής, όπου κατασκευάζει τεχνικά έργα. Στον Παναμά, αντιθέτως, καμμία δραστηριότητα ανέπτυξε η εταιρεία αυτή. Επομένως, είναι εταιρεία Ελληνική και όχι αλλοδαπή (Α.Π. Ολομ. 461/1978, ΝοΒ 27.211).

γ) ο όρος του αρθρ. 13 της συμβάσεως αυτής με τον οποίο καθίστανται αρμόδια, αορίστως, τα δικαστήρια της Σαουδικής Αραβίας, κατ' αποκλεισμόν των Ελληνικών δικαστηρίων, τα οποία είναι αρμόδια δια την επίλυσιν των σχετικών διαφορών με βάση, εν όψει και των παραπάνω αναφερομένων, τις διατάξεις των άρθρων 3, 25 § 2, 33 και 40, είναι ανίσχυρος, αφού δεν ιδρύεται, με την ειδικότερη αυτή συμφωνία, αρμοδιότητα συγκεκριμένου δικαστηρίου της Σαουδικής Αραβίας, και μόνο αορίστως γίνεται λόγος δι' αυτά, χωρίς να προκύπτει από τη σύμβαση ότι σκοπήθηκε να καταστή αρμόδιο δικαστήριο, δεδομένου ότι η αναφορά στο άρθρο αυτού του Σαουδαραβικού δικαίου, γίνεται μόνο δια το ουσιαστικό δίκαιο, δηλαδή αυτό που ρυθμίζει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των συμβαλλομένων από τη σύμβαση εργασίας Πέρα, όμως, όλων αυτών, από τα ίδια παραπάνω αποδεικτικά μέσα, αποδεικνύεται ότι ο περί αποκλειστικής δικαιοδοσίας της Σαουδικής Αραβίας όρος, ομοιομόρφως και εντύπως διατυπούμενος σ' όλες τις καταρτιζόμενες από την εφεσίβλητη συμβάσεις, χωρίς περιθώρια διαπραγμάτευσης δια την μεταβολή του, προσκρούει στα Ελληνικά χρηστά ήθη διότι, αφού επιβάλλεται στους διαδίκους Έλληνες τους κατοικοεδρεύοντες στην Ελλάδα να διεξάγουν δικαστικόν αγώνα εντός της χώρας των, ισοδυναμεί με αρνησιδικία δια τον οικονομικώς ασθενέστερο από τους διαδίκους, εργαζόμενο-ενάγοντα, ο οποίος για να άσκηση αγωγή, στηριζόμενη στη σύμβαση αυτή, θα έπρεπε να μεταβή στη Σαουδική Αραβία, να παραμείνη αρκετό χρόνο σ' αυτή τη χώρα με αβέβαιη την έκβαση της δίκης και εκ του λόγου ότι θα ήταν αδύνατη η προσαγωγή μαρτύρων στον τόπο διεξαγωγής της δίκης, καινά δαπάνηση μεγάλα ποσά, τα οποία δεν διαθέτει. Σ' αυτές τις δυσχέρειες πρέπει να προστεθή και η άγνοια της γλώσσας που καθιστά σχεδόν αδύνατη τη διεξαγωγή και παρακολούθηση της όλης δίκης, ανεξαρτήτως της προσλήψεως τοπικού νομικού παραστάτη. Και δια τους λόγους αυτούς είναι ανίσχυρος ο εριδόμενος όρος.

Τα ίδια, έστω και με διαφορετική εν μέρει αιτιολογία δέχθηκε και το πρωτοβάθμιο δικαστήριο, το οποίο έκρινε ότι υπάγεται στην δικαιοδοσία του τα περί εργατικού

ατυχήματος κονδύλια της αγωγής και απέρριψε τον περί του αντιθέτου ισχυρισμόν της εναγομένης, ορθώς εφάρμοσε τον νόμον και καλώς εκτίμησε τον σχετικόν όρον του εγγράφου της μεταξύ των διαδίκων συμβάσεως, γι' αυτό και πρέπει ν' απορριφθεί ως αβάσιμος κατ' ουσίαν, ο πρώτος λόγος της εφέσεως, με τον οποίον η εκκαλούσα ισχυρίζεται τα αντίθετα.

Κατά το άρθρο 13 του νόμου του 1389, το οποίο εφαρμόζεται στην προκειμένη υπόθεση, όπως πιο κάτω στον οικείο τόπο εκτίθεται, "ουδεμία αγωγή ή αξιώσις εν σχέσει προς οιονδήποτε των υπό του παρόντος νόμου παρεχομένων δικαιωμάτων εξετάζεται μετά την παρέλευσιν δώδεκα μηνών από της λύσεως της συμβάσεως". Από το άρθρο αυτό προκύπτει σαφώς ότι στην καθιερούμενη παραγραφή υπόκειται κάθε αξίωση που πηγάζει ευθέως από την σύμβαση της εργασίας και δεν αφορά αξιώσεις από εργατικό ατύχημα.

Τα ίδια δέχθηκε και το Πρωτοβάθμιο Δικαστήριο ύστερα από ορθή ερμηνεία του σχετικού νόμου, γι' αυτό και πρέπει ν' απορριφθεί ως αβάσιμος κατ' ουσίαν ο δεύτερος λόγος της εφέσεως, με τον οποίον υποστηρίζονται τα αντίθετα.

Κατά το άρθρο 26 Α.Κ. "οι ενοχές από αδίκημα διέπονται από το δίκαιο της πολιτείας όπου διαπράχθηκε το αδίκημα". Βίαιο δε συμβάν, κατά την εκτέλεση ή εξ αφορμής της εργασίας, που προκάλεσε ζημία, αποτελεί αυτό καθ' αυτό άδικη πράξη, με τη διαφορά ότι κατά παρέκκλιση από το κοινό δίκαιο, ως προς την ευθύνη, δεν απαιτείται υπαιτιότης (πρβλ. άρθρο 16 ν. 551/1914). Κατά συνέπειαν, η ύπαρξη και η έκταση του δικαιώματος αποζημιώσεως του παθόντος από εργατικό ατύχημα θα κριθούν κατά το δίκαιο του τόπου του ατυχήματος (Α.Π. 998/1982 ΕΕργ.Δ 42, 268).

Από τα αυτά πιο πάνω αποδεικτικά μέσα, αποδεικνύεται ακόμη ότι: Την 15.2.1978, κατά την οποίαν ο ενάγων ειργάζετο στη μονάδα Π.* του διυλιστηρίου Π.* στην Τζέντα της Σαουδικής Αραβίας και τοποθετούσε σωλήνες μέσα σε ανοιγμένο χάνδακα στο εργοτάξιο της εναγομένης, εξ αμελείας του οδηγού διερχομένου φορτηγού αυτοκινήτου, ο οποίος δεν είχε στραμμένη την προσοχή του στην οδήγηση του αυτοκινήτου, πάτησε με τη ρόδα του οχήματος του παρακείμενο σωλήνα, ο οποίος ακολούθως εκσφενδονίστηκε προς τον ενάγοντα και τον κτύπησε στο αριστερό του πόδι με αποτέλεσμα να του προξενήσει κάταγμα του κάτω μέρους του και να καταστεί εξ αυτού του λόγου ανίκανος για εργασία από 15.2.1978 μέχρι 8.3.1978. Επομένως, ο ενάγων, κατά το άρθρο 23 του νόμου περί εργασίας και εργατών της 25.11.1344 της Σαουδικής Αραβίας, ο οποίος έχει εφαρμογή στην περίπτωση αυτή, όπως πιο πάνω έγινε δεκτό, δικαιούται να λάβει τα 100% του μισθού του επί επτά ημέρες και στη συνέχεια τα 75% του μισθού του για τις υπόλοιπες μέρες μέχρι την ανάρρωση του ή μέχρι τη λήξη του χρόνου προσωρινής ανικανότητας που ορίζεται στο άρθρο 3, όχι όμως πάνω από ένα έτος. Ο μισθός του ενάγοντος είχε συνολογηθεί κατά τον χρόνον του ατυχήματος στο ποσό των 820 δολλαρίων Η.Π.Α. το μήνα. Σ' αυτόν δεν θα συνυπολογισθούν, για την εξεύρεση των όσων δικαιούται αυτός για το ατύχημα του λόγω αποζημιώσεως, τα ποσά τα οποία κατεβάλλοντο

αυτόν για υπερωριακή εργασία, τροφή και στέγη, διότι συμφώνως προς το αρθρ. 3 § 4 της βασικής συμβάσεως "ρητώς περαιτέρω συνολογείται ότι εκτός του ως άνω καταβαλλομένου μισθού, οιαδήποτε ετέρα παροχή δεν αποτελεί μισθόν ουδ' υπολογίζεται ως τοιούτος", και το άρθρο 3 της από 28.9.1978 συμφωνίας ανανεώσεως της βασικής συμβάσεως "εις τον εργαζόμενον θα προσφέρεται άνευ επιβαρύνσεως του διατροφή και στέγη αναλόγως των επί τόπου υφισταμένων δυνατοτήτων. Αι εν προκειμένω παροχαί δεν θεωρούνται μισθός". Οι ειδικότερες αυτές συμφωνίες είναι ισχυρές, εφ' όσον δεν θίγονται τα κατώτερα όρια του μισθού, τα οποία είναι στην προκειμένη περίπτωση τα 800 Σαουδικά Ριάλια (άρθρο 17 του Κανονισμού Εργασίας

που έγινε σύμφωνα με το άρθρο 9 του νόμου περί εργασίας κατ' εργατών, εγκεκριμένου από το υπ¹ αριθ. 11/Ζ1 του 1389 Ζ' Η' βασιλικού διατάγματος), δεν απαγορεύονται υπό του αρθρ. 7 § 6 του εργατικού νόμου και ισχύουν οπωσδήποτε εφ' όσον ο εργαζόμενος δεν είναι υπήκοος της Σαουδαραβίας κατά το άρθρο 56 του β.5. της 25.11.1366, κατά το οποίον "Οι ξένοι υπάλληλοι θα αμείβονται βάσει της συμφωνίας των μεταξύ αυτών και των εργοδοτών". Επομένως, δια την εξεύρεση της αποζημιώσεως του ενάγοντος της οφειλομένης δια το ως άνω ατύχημα του, δεν θα συνυπολογισθούν τα καταβαλλόμενα ποσά δια υπερωριακήν εργασία, τροφήν και οίκηση και δια την κατά παρασκευάς εργασίας του (35, 200 και 250 δολλ. Η.Π.Α. αντιστοίχως, (...). (Εξαφανίζει την 1776/1982 Μον. Πρωτ. Αθηνών, λόγω διαφορετικής εκτιμήσεως πραγματικών περιστατικών τα οποία παραλείπονται).

Βιβλιογραφία

Συγγράμματα

1. Αγαλλοπούλου Π., «Βασικές Έννοιες Αστικού Δικαίου», Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2003
2. Ανδρουλάκης Ν., «Ποινικό Δίκαιο, Ειδικό Μέρος», Αθήνα 1974
3. Βαθρακοκοίλης, «Αναλυτική ερμηνεία-νομολογία ΑΚ», Α' Τόμος, Αθήνα 1989
4. Βρέλλης Σπ. «Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο», Β' Έκδοση, Αν.Ν.Σάκκουλα, 2001
5. Γεωργιάδης-Σταθόπουλος, «Ερμηνεία Αστικού Κώδικα», Π. Σάκκουλα, Αθήνα, 1978
6. Γεωργιάδης Απ., «Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου», Εκδόσεις Αν.Ν.Σάκκουλα, 1997
7. Γεωργόπουλος Κ., «Επίτομο Συνταγματικό Δίκαιο», 12^η Έκδοση, Αν.Ν.Σάκκουλα, 2001
8. Δαγτόγλου Π., «Συνταγματικό Δίκαιο-Ατομικά Δικαιώματα», Α' και Β' Τόμος, Εκδόσεις Αν.Ν. Σάκκουλα, 1991
9. Δαγτόγλου Π., «Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο», Εκδόσεις Αν.Ν.Σάκκουλα, 1994
10. Δημητρόπουλος Αν., «Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου», Θ' Έκδοση, Απρίλιος 2001
11. Ένωση Ελλήνων Συνταγματολόγων, Α' Συνέδριο, «Οι συνταγματικές ελευθερίες στην πράξη», Αθήνα 13-15/10/1983, Εκδόσεις Αν.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1986
12. Κεραμέας, «Αστικό Δικονομικό Δίκαιο- Γενικό Μέρος», Εκδ.Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 1986
13. Κονιδάρης, «Εγχειρίδιο Εκκλησιαστικού Δικαίου», Εκδόσεις Αν.Ν.Σάκκουλα, 2000
14. Κρίσπης, «Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο»
15. Λιτζερόπουλος, «Ερμηνεία Εισαγωγικού Νόμου ΑΚ»
16. Μάνεσης Α., «Συνταγματικά Δικαιώματα, Α' Ατομικές Ελευθερίες», Δ' Έκδοση, Σάκκουλας Θεσ/κη, 1982
17. Παραράς Π., «Σύνταγμα 1975-Corpus I, άρθρα 1-50. Νομολογία ΣτΕ, Παρατηρήσεις κατ' άρθρον, Νομοθεσία», Εκδόσεις Αν.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1985
18. Ραΐκος, «Συνταγματικό Δίκαιο, Θεμελιώδη Δικαιώματα», 2^{ος} Τόμος, 2^η Έκδοση, Αν.Ν.Σάκκουλα, 2002
19. Σαρίπολος, «Σύστημα Συνταγματικού Δικαίου», Γ', Εκδόσεις Αν.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1987
20. Σούρλας Π., «Justi atque injusti scientia. Μία εισαγωγή στην επιστήμη του δικαίου», Εκδόσεις Αν.Ν.Σάκκουλα, 1995

21. Χρυσόγονος, «Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα», Εκδόσεις Αν.Ν.Σάκκουλα, 2001

Μονογραφίες - Περιοδικά

1. Βουζίκας Εμ., «Η περί καταχρήσεως δικαιώματος διάταξη του αρ.281ΑΚ και το δημόσιο δίκαιο», ΝοΒ16/1
2. Δαγτόγλου Π., «Κατάχρηση Ατομικών Δικαιωμάτων», ΝοΒ 38/225
3. Ζέπος Π., «Κατάχρηση δικαιώματος, προσβολή χρηστών ηθών και αθέμιτος ανταγωνισμός», ΕΕΝ Κ'793
4. Κορδογιαννόπουλος Π., «Νεώτερα δεδομένα στην εφαρμογή του αρ.281ΑΚ και κριτική αυτών», ΕΕΝ31/409
5. Κωστάρας Γ., «Έννοια και εφαρμογή του αρ.178ΑΚ», ΕΕΝ27/840
6. Λιβαθηνός Θ., «Σκέψεις τινές επί της καταχρήσεως δικαιώματος», ΝοΒ22/161
7. Λιβιεράτος Ξ., «Περί της ακυρώσεως των συμβάσεων λόγω συνδρομής των προϋποθέσεων των προβλεπόμενων υπό των άρθρων 178 και 179ΑΚ», ΝοΒ 15/386
8. Τούσης Αν., «Η έννοια των χρηστών ηθών», ΕΕΝ 23/226

Κείμενα σε κωδικοποιημένη μορφή

1. Σύνταγμα της Ελλάδος
2. Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
3. Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
4. Αστικός Κώδικας και Εισαγωγικός Νόμος, Απ. Γεωργιάδη, Εκδόσεις Αν.Ν.Σάκκουλας, 1998
5. Ποινικός Κώδικας, Έκδοση Ποινικά Χρονικά, 1999
6. Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας και Εισαγωγικός Νόμος, Νικ.Κ.Κλαμαρή, Εκδόσεις Αν.Ν.Σάκκουλα, 2002
7. Κώδικας Διοικητικής Δικονομίας, Π.Λαζαράτου, Εκδόσεις Αν.Ν.Σάκκουλα